

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

ΑΜΦΙΣΣΑ

1977

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

‘Απ’ ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

Στὸ πρακτικὸ τῆς ὑπ’ ἀριθμ. 25)1977 συνεδριάσεως τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Δελφῶν διαβάζουμε:

«.....
ΘΕΜΑ 4ον. Ὁ δήμαρχος λαβὼν τὸν λόγον

Ἐκτιμῶντες τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτιστικὴν προσφορὰν τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Φωκίδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ οἱ Δελφοί, εἰσηγοῦμαι τὴν χορήγησιν χρηματικοῦ τινὸς ποσοῦ ὑπὸ τοῦ Δήμου, ὡς συμβολικὴν ἐνίσχυσιν, πρὸς εὐδωσιν τοῦ ἔργου τῆς.

Τὸ Συμβούλιον, ἀκοῦσαν τοῦ Δημάρχου καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτιστικὴν προσφορὰν τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν πρὸς τὴν περιοχὴν Φωκίδος καὶ πιστεῦον, ὅτι ἀποτελεῖ καθήκον τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική ἐνίσχυσις τοιούτων δραστηριοτήτων, ἀποφασίζει ὁμοφώνως

Ἡ Ἑταιρεία εὐχαριστεῖ τὸν κ. Δήμαρχο καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Δελφῶν καὶ ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν της γιατί, ἔστω καὶ ἓνας μόνον πυρήνας τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀποφάσισε, ἐπιτέλους, νὰ συμπαρασταθῇ στὸ ἔργο μιᾶς τοπικῆς Ἑταιρείας, παρέχοντας σ’ αὐτή, κυρίως, τὴν πολύτιμη ἠθικὴ ἐνίσχυσή του, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὴ θέσθαια, καὶ νὰ εὐρύνει τὰ ἐνδιαφέροντά του παρὰ πέρα ἀπ’ τὰ μέχρι σήμερα συνηθισμένα πλαίσια τῆς ρουτίνας, πράγμα πού, ὅπως ἐμεῖς τουλάχιστο ξέρουμε, συμβαίνει γιὰ πρώτη φορὰ στὸν τόπο μας.

Ἐλπίζουμε δὲ ὅτι ἡ πρωτοβουλία αὕτη τοῦ Δήμου Δελφῶν θ’ ἀποτελέσει τὴν ἀπαρχὴν γιὰ παρόμοιες ἐνέργειες καὶ ἀπὸ ἄλλους πυρήνες τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, πού θὰ ἐνισχύουν κάθε μορφὴ πολιτιστικῆς, πνευματικῆς, καλλιτεχνικῆς κλπ. δραστηριότητος.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Λυκείου Εὐπαλίου Κων)νος Ράπτης μᾶς γράφει:

«.....

Ἐπίσης ἐκδίδετε το, ἂν εἶναι δυνατόν, κατὰ πυκνότερα χρονικὰ διαστήματα. Εἶναι τόσο ἐνδιαφέρον περιοδικόν.

Τέλος, ρωτοῦμε ἂν μπορούμε νὰ στείλωμε καὶ ἐμεῖς συνεργασία το-

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ.— Μετὰ τὶς καταστροφές πού προκάλεσαν στὰ δάση οἱ πυρκαγιές τοῦ καλοκαιριοῦ, πολλὰ ἀπ' τὰ ἄλλοτε καταπράσινα ἑλληνικὰ βουνὰ ἀπόμειναν σήμερα γυμνὰ καὶ κατάμαυρα. Τὴν τύχη αὐτὴ εἶχε καὶ ὁ Παρνασσός μας.

Ἀπ' τὴν ἐπόμενη τῆς καταστροφῆς ἓνα ἐρώτημα ἀνέβηκε στὰ χεῖλη ὄλων μας: Τί θὰ γίνεῖ τώρα; Θ' ἀφήσουμε στὴ φύση τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἀναδάσωση ἢ θὰ βοηθήσουμε καὶ μεῖς; Καὶ ὄλοι μας θέβαια συμφωνήσαμε μὲ τὸ δεύτερο. Γιὰ τὸ σκοπὸ ὅμως αὐτὸ πρέπει, σὲ λίγους μῆνες πού θὰ λιώσουν τὰ χιόνια, νὰ εἶναι ὅλα ἔτοιμα γιὰ τὴ μάχη τῆς ἀναδασώσεως. Κρατικές ὑπηρεσίες, φιλοδοσικὲς ὁργανώσεις, πρόσκοποι καί, γενικά, κάτοικοι τῶν χωριῶν καὶ τῶν πόλεων πρέπει νὰ κινητοποιηθοῦν γιὰ νὰ συμβάλουν στὴν προσπάθεια αὐτή. Μονάχα ἔτσι θὰ κερδηθεῖ χρόνος καὶ δὲ θὰ χρονίσει τὸ ζήτημα, γιατί ὅ,τι χρονίζει, σὲ λίγο, παύει νὰ ἐνδιαφέρει.

Γιὰ ἓνα καλὸ ἀποτέλεσμα, ὅμως, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐπιμελημένη ὁργάνωση τῆς προσπάθειας ἀπὸ ἓνα φορέα. Πρέπει τοῦτος νὰ μελετήσει μὲ ἐνδιαφέρον τὸ θέμα, ἀπὸ κάθε πλευρά, ὁργανωτική καὶ ἐπιστημονική, καὶ νὰ πάρει ὀρθὲς ἀποφάσεις, ὥστε ν' ἀποφευχθοῦν οἱ αὐτοσχεδισμοὶ καὶ οἱ ἄσκοπες ἐνέργειες. Πρέπει, μὲ τὴν ἑναρξη τῆς προσπάθειας, νὰ ξέρουμε σὲ ποιά περιοχὴ, μὲ ποῖο τρόπο καὶ τί δέν-

πικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ φυσιολατρικοῦ ἐνδιαφέροντος».

Εὐχαριστοῦμε τὸν καινούργιο φίλο τοῦ περιοδικοῦ τόσο γιὰ τὴν προσφερόμενη συνεργασία του, ὅσο καὶ γιατί μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ δηλώσουμε, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, τὰ παρακάτω:

1) Μία ἀπ' τὶς κύριες φροντίδες μας, πέρα ἀπ' τὴν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνεργατῶν καὶ τὴν ἐξασφάλιση ἀξιόλογης ὕλης, εἶναι ἡ ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ σὲ συντομότερα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἡ διάθεση ὁλοένα περισσότερων ἀντιτύπων στοὺς συμπατριῶτες μας. Ἄλλωστε εὐκόλα διαπιστώνει κανένας, ὅτι ὅλα τὰ μέχρι σήμερα τεύχη ἐκδόθηκαν μὲ διαρκῶς αὐξανόμενο ἀριθμὸ σελίδων.

2) Ἡ ἀποστολὴ κάθε συνεργασίας, πού ἔχει σχέση μὲ τὴν προαγωγή τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου στὴν περιοχὴ μας εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτη. Οἱ «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα» θὰ νιώσουν μεγάλη ἱκανοποίησις ἂν, παράλληλα μὲ τὴν προβολὴ τῆς Φωκίδας, συμβάλλουν στὴν ἀνάδειξη νέων πνευματικῶν ἀνθρώπων.

τρα θὰ φυτέψουμε. Καὶ τοῦτο γιατίι πολλές γνώμες ὑπάρχουν καὶ πολλές προτάσεις καὶ ὑποδείξεις γίνονται ἀπὸ πολλές πλευρές.

Πολλοὶ γέροι χωρικοί, μὲ πολύχρονη πείρα, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ δασικοί, πὺ ρωτήθηκαν, συμφωνοῦν στὴ διαπίστωση, ὅτι τὰ ἔλατα δὲ θλασταίνουν εὐκόλα καὶ δὲν ἀναπτύσσονται γρήγορα στὶς ἀποψιλωμένες περιοχές, ὅπως αὐτὲς πὺ κήκαν, γιατίι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σκιά καὶ δροσιά. Καί, γιὰ τὸ λόγο αὐτό, προτείνουν τὸ φύτεμα μέσα στὴν ἀναδασωτέα περιοχή, σποραδικά, ἄλλων δέντρων πὺ εἶναι εὐκολοθλάστητα καὶ ταχυανάπτυκτα, ὅπως π.χ. τῶν πεύκων, καὶ πὺ ἡ γρήγορη ἀνάπτυξή τους θὰ δημιουργήσῃ τὶς παραπάνω προϋποθέσεις.

Ἐπίσης γράφτηκε σὲ μιὰ ἐφημερίδα, ὅτι στὴν Ἰαπωνία ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἔλατου πὺ θλασταίνει εὐκόλα καὶ ἀναπτύσσεται γρήγορα κάτω ἀπὸ ὅποιεσδήποτε συνθήκες, καὶ τὸ πρότεινε σὰν πιὸ ἐνδεδειγμένο γιὰ τὴν ἀναδάσωση τῶν θουνῶν μας. "Ὅλα τοῦτα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πὺ οἱ δασολόγοι θὰ προτείνουν, πρέπει νὰ μελετηθοῦν καλά, νὰ θρεθεῖ τί ταιριάζει στὶς δικές μας συνθήκες, ὑπεύθυνα ὅμως, καὶ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἀπ' τὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες, ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς κατάλληλων δενδρυλλίων. Ἐμεῖς δέ, ὅλοι, θὰ περιμένουμε νὰ μᾶς δοθεῖ τὸ σύνθημα γιὰ τὴν προσπάθεια τῆς ἀναδασώσεως.

Θὰ μᾶς δοθεῖ ὅμως;

Καὶ τοῦτο σὰν ὑστερόγραφο: Δὲ φρονοῦν οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας ὅτι ὅλος, γενικά, ὁ δασοσκέπαστος Παρνασσὸς πρέπει νὰ χαρακτηριστεῖ σὰν ἐθνικὸς δρυμὸς; Τὰ σπιτάκια, οἱ καλύβες καὶ οἱ... ταβέρνες πὺ ἄρχισαν νὰ ξεφυτρώνουν, σὰν μανιτάρια, μέσα στὸ δάσος γρήγορα θὰ ὀλοκληρώσουν τὸ ἔργο τῆς πυρκαγιᾶς καί, σὲ λίγο, ἡ ἀσύγκριτη καὶ ἀνεπανάληπτη ὁμορφιά τοῦ Παρνασσοῦ θὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχει.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΓΤΖΗΣ.— Σὲ διπλανὲς σελίδες δημοσιεύεται πραγματεία γιὰ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ Γυμνασίου Ἀμφίσσης Νικόλαο Γιαγτζῆ.

Συμφωνώντας καὶ ἐμεῖς μὲ τὴ διαπίστωση τοῦ συγγραφέα ὅτι τίποτα, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ ἓνα μνημόσυνο, δὲ θυμίζει τὸ μεγάλο αὐτὸ εὐεργέτη τῶν νέων καὶ δὲν προβάλλει τὸ πνεῦμα, πὺ τὸν ὀδήγησε στὴν προσφορά του αὐτῇ, προτείνουμε:

1) Τὴν ἀθλοθέτηση, ἀπ' τὸ κληροδότημά του, βραβείων, μὲ χρηματικὰ ἔπαθλα καὶ τιμητικὲς διακρίσεις, στὴ μνήμη τοῦ εὐεργέτη. Τοῦτα θ' ἀπονέμονται κάθε χρόνο στὶς καλλίτερες πραγματείες, πὺ θὰ γράφουν μαθητὲς τῶν γυμνασίων καὶ λυκείων τῆς Φωκίδας, πᾶνω σὲ ἀρχαιολογικά, ἱστορικά, λαογραφικά, καλλιτεχνικά κλπ. θέματα.

2) Τὴ χορήγηση βραβείων, κάθε χρόνο, ἀπ' τὸ κληροδότημα, στὴ μνήμη πάντοτε τοῦ εὐεργέτη, μὲ τιμητικὲς διακρίσεις καὶ ἄλλες προσ-

“ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ...”

ΧΑΡ. ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗ

Τούτες τις ἡμέρες, πού ἡ χριστιανοσύνη γιορτάζει τή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀντηχεῖ στίς αὐτιά μας τὸ τραγούδι τῶν Ἀγγέλων «Ἐπὶ γῆς Εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» καὶ μᾶς θυμίζει μιὰ μακρινή ἐποχή, τότε πού ὁ Ἰησοῦς κατέθηκε στήν ἀμαρτωλὴ γῆ, γιὰ νὰ μεταλαμπαδεύσει τὴ χαρὰ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς ἐπουράνιας Βασιλείας του, μιὰ ἐποχή πού οἱ ἄνθρωποι γεμίζανε μὲ αἶμα τὴν οἰκουμένην μὲ τοὺς πολέμους πού κάνανε μεταξὺ τους καὶ ζούσανε μὲ τίς κλεψιές, τίς ἀπάτες καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλες κακίες.

Σὲ μιὰ τέτοια δύσκολη καὶ σκοτεινὴ ὥρα γιὰ τὸν κόσμον ἦρθαν οἱ Ἀγγελοὶ καὶ ἀπὶθωσαν τὸ Θεόσταλτο Βρέφος στὴ Φάτνη τῆς Βηθλεὲμ, γιὰ νὰ λυτρώσει τοὺς ἀνθρώπους, νὰ τοὺς χαρίσει τὴν ὑπέρτατη νίκη καὶ νὰ τοὺς ὑψώσει στὸν πάμψητο χῶρο τῆς αἰωνιότητος.

Ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ἐκείνη Φάτνη τὸ Θεῖο Βρέφος κάλεσε τὴν ξεστρατισμένη ἀνθρωπότητα νὰ γυρίσει στὸ δρόμο τὸ σω-

στό, τὸ δρόμο τῆς συμπόνοιας, τῆς καλοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, νὰ νικήσει τὰ κατώτατα ἐγστικτα, τὰ πάθη καὶ τοὺς ἐγωισμούς της καὶ ν' ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό της, γιὰ νὰ κερδίσει τὴν ἐσωτερικὴ τῆς ἀνύψωση.

Τὴν ἴδια πρόσκληση δεχόμαστε καὶ σήμερα σὲ μιὰ ἴδια μὲ ἐκείνη ἐποχή. Τὸ μεγάλο φῶς πού ὑψώνεται ἀπὸ τὴ σπηλιὰ τῆς Ἀνατολῆς μᾶς βοηθάει νὰ ἀτενίσουμε τὸ θαῦμα τῆς ἐνανθρώπισης τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεία του ὑπόσταση ντύθηκε τὴ σάρκα καὶ ἦρθε ἀνάμεσά μας, γιὰ νὰ σηκώσει τὴ βαριά μας μοῖρα, νὰ ζήσει τὴ φτώχεια καὶ τὸν πόνο μας καὶ νὰ δώσει τὸ παράδειγμα τῆς ἀδερφοσύνης, τὸ παράδειγμα πού δεῖχνει τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, τῆς ἀληθινῆς καὶ ἡθικῆς προόδου.

Μὲ τὴ γῆϊνη ζωὴ του ὁ Ἰησοῦς μᾶς διδάξε πῶς, γιὰ νὰ κερδίσει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐσωτερικὴ του ἀνύψωση, εἶναι ἀνάγκη νὰ νικήσει τὰ ἐγστικτα, τὰ πάθη, τοὺς ἐγωισμούς καὶ τίς ἐγκόσμιες φιλοδοξίες του.

φορές, σὲ Φωκεῖς συγγραφεῖς, καλλιτέχνες καί, γενικά, ἀνθρώπους τοῦ τόπου μας πού, μὲ τὰ ἔργα τους, διακρίθηκαν. Ἐπίσης σὲ ὀργανώσεις συλλόγους, ἑταιρεῖες κλπ. πού τὸ ἔργο τους συμβάλλει στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς μας.

“Ὅλα τοῦτα θὰ προβάλλουν, κάθε χρόνο, καὶ θὰ συνεχίζουν τὴν προσφορὰ τοῦ μεγάλου εὐεργέτη, θὰ ὑλοποιοῦν δὲ τίς θελήσεις του γιὰ μιὰ καλλίτερη παιδεία καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ τόπου μας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Διαχειρίσεως τοῦ κληροδοτήματός του ἔχει τὸ λόγο.

Δ.Ι.Κ.

Αὐτὴ ἡ θεία διδαχὴ καὶ καλοσύνη τοῦ Θεανθρώπου ἀποτελεῖ τὸ φωτεινὸ καθοδηγητικὸ φάρο, ποὺ φωτίζει τὸ δρόμο τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν ψυχικὴ καὶ κοινωνικὴ εἰρήνη. Ἀδερφώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς κάνει νὰ αἰσθάνονται μιὰ ἀπόλυτη ψυχικὴ καὶ ὕλική ικανοποίηση.

Ὅμως πολλοὶ λαοὶ σήμερα παραγνωρίζουν τὴ μεγάλη τούτη ἀξία. Ζοῦν μέσα στὸ σκοτάδι καὶ παραδέρνουν στὸ σίφωνα τοῦ μίσους, ἀναζητώντας τὴ σωτηρία στὶς ὕλικές συνθήκες τῆς ζωῆς. Ἀγνοοῦν τὸ εὐγενέστατο ἔπλο τῆς ἀγάπης, ποὺ τόσο βοηθεῖ στὴν ἐλοκλήρωση τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἀνύψωσής της στὸ τέλειο.

Νὰ γιατί ἐγιναν σήμερα δύσκολες οἱ στιγμὲς τῆς ζωῆς. Καιρὸς γιὰ νὰ στρέψουμε τὰ μάτια μας πρὸς τὸν Οὐρανὸ καὶ νὰ ἀποζητήσουμε, μέσα στὴ σκοταδερὴ νύχτα ν' ἀστράψει καὶ πάλι τὸ προαιώνιο λαμπερὸ ἄστρο, γιὰ νὰ ἀνοίξει ὁ δρόμος τῆς ἐλπίδας πρὸς τὴ Φάτνη.

Εἶναι πραγματικὰ δύσκολη ἡ ζωὴ μας σήμερα. Τοῦτες ὅμως τίς ἁγίες ἡμέρες τῶν Χριστουγέννων γεννήθηκε μέσα μας καὶ πάλι ἡ ἐλπίδα καὶ ἀποζητᾶμε νὰ φθάσουμε σὲ μιὰ νέα Βηθλεὲμ, γιὰ νὰ λατρεύουμε τὴ σπηλιὰ τῆς νέας ἐλπίδας.

Μὲ καρδιά γιομάτη εὐλάβεια ὡς στρέψουμε τὴ ματιά μας πρὸς τὸ λαμπρὸ φῶς ποὺ ὑψώνεται ἀπὸ τὴν ταπεινὴ Φάτνη, ὅπου συντελεῖται τὸ βαθύ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπίσης τοῦ Θεοῦ. Εἶναι τὸ μυστήριον

τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης τοῦ σὸν ἀνθρώπο.

Μέσα στὴ βαρυχειμωνιά κάποιο ἀστὲρι μακρυνὸ καὶ τρεμόφεγγο θὰ φανεῖ γιὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσει νοερά στὸ δρόμο ποὺ συνωστίζεται ἡ δοκιμασμένη ἀνθρωπότητα, πρὸς κάποια Βηθλεὲμ, πρὸς κάποια μυστηριώδη Φάτνη καὶ θὰ μᾶς χαρίσει στιγμὲς ποὺ θὰ νιώσουμε μέσα μας τὸ αἰώνιο καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς.

«Ἡ ζωὴ, εἶπε ὁ Γκαίτε, εἶναι ξυνὸ προ-

ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ ΓΕΝΝΙΕΤΑΙ

Κείμενο - Σχόλια - Σημειώσεις: ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ

Κοντανασαίν' ή κυρά Λέν' ή μαμή, στην άνηφοριά.

Τήν πήραν τὰ χρόνια. Είκοσιεφτά χρόνια πραχτική μαμή στο χωριό. Τώρα ξεγεννάει τις γυναίκες, πού κάποτε θύθησε νά θγοῦν στὸν κόσμο και τις θάσταξε στην άγκαλιά της, τις φάσκισσε (1) και τις ναούρισε...

Όλο έγνωια, διαβαίνει τρέχοντας σχεδόν, τὰ στενοσόκακα. Τήν καρτερᾶνε στοῦ Θανάσ' τοῦ μαραγκοῦ, γιατί' από χτές ή γυναίκα του ή Μαριώ κοιλοπονάει, και τὸ ελοημένο τὸ παιδί δέ λέει νά θγει.

"Αν πεις για τήν Άγγέλω, οί μέρες της την έχουν και πρέπει νά πάει και στο Καλλιόπак' πού τριῶ μηνῶ νυφούλα, απόρρ'ξε (2).

Πολύ δουλειά της έπεσε μαζεμένη, και πῶς θά τὰ καλοπορέψ'; (3).

Τὸ χωριό, είναι σκαρφαλωμένο σέ μιὰ πλαγιά. Τραχειά γή, τραχειά ζωή, θουνήσια.

Στὸ σπίτι της έτοιμόγεννης Μαριῶς πηγαίνοέρχονται, ὅλο φροντίδα, ή μάνα της κι' ή πεθερά της κι' ὅλο περιμένουν τή μαμή νά φανεί γιατί, ὅπως δείχνει, ή γέννα θάναι δύσκολη.

Η συνταγή της κυρά Λέν'ς της μαμής για τις έτοιμόγεννες, πού γκιστεύουν (4) νά γεννήσουν, είναι αλάθητη.

Πρῶτα - πρῶτα, αν ή λεχώνα έχει μακρὰ μαλλιά δεμένα σέ κότσο, θά τή θάλει νά τὰ λύσει, νά λευτερωθεῖ τὸ σῶμα της. Κάποια γειτόνισσα, θά πάρει τὸν κόπανο (5) και θ' αρχίσει νά χτυπάει κοντά στη γυναίκα, πού κοιλοπονάει, γκάπα - γκούπα και γκάπα - γκούπα και θά φωνάζει δυνατά: «έγῶ τὸ παιδί μ' τζαμα, ἐσύ πότε θά τὸ κάμ'ς»; (6).

Ό ἄνδρας της έτοιμόγεννης, αν δει πῶς τίποτα δέν είναι αποτελεσματικό, θά πάρει τὸ τουφέκι και θά ρίξ' απ' τὸ παλεθῦρ' πολλές φορές, νά σκιαχτεῖ τὸ παιδί, νά θγει.

Κι' αν και τοῦτο τὸ τέχνασμα δέ βοηθήσει, τότε ή μαμή θά πάει στη θρύση και θά φέρ' μέσ στο στόμα τ'ς ἀμίλητο νερό και θά τὸ φτύσ' στὸν κόρφο της γυναίκας, νά λαχαρίσ', νά σειστεῖ, νά θγει τὸ παιδί (7).

— Εἶδα ἐγὼ τήν κοιλιά τ'ς, εἶπε ή μαμή στην πεθερά της Μαριῶς, είναι μπὺτ μυτερή και στραβή, θά γέν' δράκος (8). "Ε! ἔχ'ς και τήν κουτσόρω (9) τήν άγγο-

ζύμη. Ό Χριστός ήρθε νά μᾶς δείξει, ὅτι αὐτὸ τὸ ξυνὸ προζύμη μᾶς δόθηκε για νά πλάσουμε με τὸν πόνο και τήν ἀγάπη τὸν ἄρτο της ἀληθινῆς ζωῆς — της αἰώνιας.

Όταν, συντρίβοντας μέσα σου τὸ ἄτομο (μ' ἄλλα λόγια τὸ κτήνος, πού πορεύεται με τις παρωθείσεις) ἀνακαλύψεις τὸν ἄνθρωπο, τή γνήσια εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὅλα γύρω σου θά πάρουν νόημα και χάρη. Και

τὸ δάκρυ σου θά ἱριδίσει σάν τὸ οὐράνιο τόξο, μ' ὅλα τὰ χρώματα της θείας εἰρήνης. Θάχεις γίνει πολίτης της Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν».

Ἄς γίνει Φάτνη, λοιπόν, ή ψυχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου για νά γεννηθεῖ μέσα μας τὸ Θεῖο Βρέφος και νά θασιλεύσει σ' ὅλο κληρο τὸν κόσμο ή καλοσύνη, ή ἀγάπη και ή ἀδερφοσύνη.

νούλα σ', τὴν Παρασκευούλα νάσ' ζήσ',
τώρα θὰ δεῖς π' θὰ ζαλωθεῖς (10) στὴν ἀγ-
καλιάς, τὸν ἄγγονα (11).

Κι' ἂν προκάμ' (12) νὰ λευτερωθεῖ σή-
μερα, θὰν' καὶ Σαββατογεννημένο. Οὔτε
κατάρεις, οὔτε κακὸ μάτ' θὰ τὸ πιάν' καὶ
δὲ θὰ γλέπ' (13) φαντάσματα.

Ἡ μαμὴ γυρίζει: πολλὰ χρόνια πίσω κι'
ἀνασκαλεύει τὴ θύμησή της. Τώρα τελευ-
ταία τῆς συμβαίνει νὰ θυθίζεται στὰ πε-
ρασμένα... Θυμιάται πὺξ ξεγέννησε παι-
διὰ μὲ προσωπίδα (14) τυχερὰ παιδιὰ, «τύχ'
θουνό», καὶ τρία, θὲς τέσσερα παιδιὰ, «ἂν-
δρειωμένους» (15).

Τὰ βογγητὰ τῆς Μαριῶς, διέκοψαν τὸ
λύθισμά της.

— Ἄντε μωρή Μαριῶ, ἔλα καὶ κον-
τεύς, ἄντε ἀνάγκασ' (16) καὶ μὲ καρτε-
ρᾶνε κι' ἄλλοι.

— Μὴν σ' ἀβάσκαν' ἡ ἄκκληρ' ἡ Μα-
γδαληνή, σὲ τήραε προψές, μ' ἓνα μάτ'!
Σακατλήκ' Θεούλη μ' κι' αὐτό, νὰ μὴν
κάμ' ἓνα παιδί, ἡ μαρμάρω (17).

Ἡ Μαριῶ ἐλευθερώνεται ἐπὶ τέλους μέ-
σα στὰ παραζαλισμένα «πήγαινε ἔλα» τῶν
γυναικῶν τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς μαμῆς.

— Δράκος καὶ Σαββατογεννημένος, νὰ
σᾶς ζήσ'! Τυχερὸς θάναί καὶ καλορίζι-
κος καὶ ἡ μαμὴ παίρνει γερὸ μπαχτσά-
σι (18) γιὰ τὰ συχαρίκια καὶ ἀπὸ τὸν πα-
τέρα καὶ ἀπὸ τοὺς παπούδες.

Ἡ μαμὴ εἶναι χαρούμενη πὺξ ξεμπέρ-
δεψε καλὰ κι' ἀνασκουμπώνεται (19) νὰ πε-
ριποιηθεῖ τὸ νεογέννητο.

Τὸ ἀφαλοκόθει, τὸ ἀλατίζει (20), τὸ φα-
σκιώνει καὶ τὸ βάζει στὸ μπισίκ' (21) ἐνῶ
ἡ Μαριῶ ἀποκαμωμένη, ἀλλὰ ὀλη εὐτυ-
χία, τὸ τηράει (22) καὶ τὸ καμαρώνει. Τὴ
ζαλίζει, λὲς τὴ μεθάει, ἡ μυρωδιά ἀπὸ τὸ
λιθάνι κι' ἀπ' τὸν σκροῦμπο (23) πὺξ καί-
νε στὴ διπλανὴ κάμαρα.

Ξέρει τώρα πὺξ στέρνωσε ἡ θέση της
μὲς στὴν οἰκογένεια καί, μιὰ πὺξ ἤρθε ἡ

γόρι πὺξ θὰ πάρει τ' ὄνομα καὶ τὸ πα-
ράνομα τοῦ πεθεροῦ της, μεγάλωσε ἡ ἐ-
κτίμηση τοῦ ἀνδρα της, γι' αὐτήν.

Κάμποσο καιρὸ πρὶν γεννηθεῖ τὸ παι-
δί, ἡ πεθερά της δὲ βαστάχτηκε νὰ περι-
μένει νὰ ρθεῖ τὸ παιδί γιὰ νὰ δεῖ ἂν θάταν
ἀγόρι ἢ κορίτσι, κι' ἀποφάσισε νὰ ρίξει
τὸ κόκαλο τῆς κότας στὴ φωτιά. Τὸ κό-
καλο μέσα στὰ κάρβουνα ἄρχισε νὰ ζεσταί-
νεται, νὰ πυρώνει, κι' ὕστερα ἐκλείσει ἡ
διχάλα, ἔγινε ἓνα, σημάδι ἀλάνθαστο, πὺξ
θὰ γεννιόταν γιὸς (24).

Ἀλλὰ κ' ἡ Μαριῶ, ἐκρυβε κρυφὴ χαρὰ
μέσα της, πὺξ γιὸ θ' ἀπόχταε, γιὰτι εἴ-
χε διαβεῖ κάτω ἀπὸ οὐράνιο τόξο (25), ἀ-
πὸ ντροπὴ ἑμῶς δὲν τὸ μαρτύρησε σὲ κα-
νένα.

Ὅσο ὁ καιρὸς περνοῦσε, τόσο ἀνεβά-
σταγὴ γινόταν ἡ πεθερά της, κι' ἤθελε νὰ
ξέρει τί παιδί θάρχόταν. Μιὰ μέρα, με-
λέτησ' ἓνα κάστανο καὶ τῶθαλε στὴ χά-
βολη, στὸ τζάκι. Ἄν τὸ κάστανο πεταγό-
ταν, καθὼς θὰ ψηνόταν, τότε θάταν κορί-
τσι, καὶ μάλιστα θὰ παντρευόταν στὰ ξέ-
να (26), ἀλλὰ τὸ κάστανο ψήθηκε ἤσυχα,
κι' ἡ πεθερά της ἦταν σίγουρη πὺξ γιὸς
θάρχόταν.

Μετὰ ἀπὸ τὴ γέννα τῆς Παρασκευού-
λας, ὅλοι στὴν οἰκογένεια ἤθελαν τὸ δεύ-
τερο παιδί νὰ γίνῃ ἀγόρι, γι' αὐτὸ καὶ ἡ
μᾶνα τῆς Μαριῶς τὴν πότισε, καλοῦ κα-
κοῦ, σιρκοχόρτ' (27).

Σὰν κίνησε ἔγκυος, τὸ βάσταξε μυστι-
κὸ ὥσπου ν' ἀκούσει τὸ παιδί, γιὰ νὰ γέ-
νει ὁμορφὸ (28).

Τώρα πὺξ γέννησε, θ' ἀρχίσουν νὰ ρ-
χονται συγγεῖς, φίλοι καὶ γείτονες νὰ
δοῦν τὸ παιδί καὶ νὰ εὐχηθοῦν. Ἐνα σί-
δερο θάναί ριγμένο μπροστὰ στὴν πόρτα,
καὶ τὸ λιθάνι κι' ὁ σκροῦμπος θὰ καίνε
ἀδιάκοπα. Ὅλοι, μόλις θὰ ἐλθεῖν τὸ
παιδί θὰ τὸ φτύνουν, γιὰ νὰ μὴν ἀθα-
σκαθεῖ.

Στὸ νεογέννητο θὰ ἔθλουν μιὰ γυάλινη χάντρα, ποὺ παρασταίνει ἕνα γαλάζιο μάτι, τάχατες πῶς τοῦτο ἀπομακρύνει τὸ ἔασκαμα.

Καμαρώνουν τὸ παιδί, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ ποῦν πῶς εἶναι ὁμορφο, μὴν καὶ ζηλέψουν οἱ μοῖρες του καὶ τοῦ προδιαγράφουν δυστυχίες.

Πιστεύουν πῶς οἱ μοῖρες ἔρχονται τὴν τρίτη μέρα ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ μοιρώνουν, δηλαδὴ καθορίζουν τὰ μελούμενα τοῦ παιδιοῦ. Τὴν τρίτη μέρα κάνουν καὶ τὰ κολυμπήδια, τὸ πρῶτο ἐπίσημο μπάνιο του, καὶ πρωτοστατεῖ ἡ μαμὴ σὲ τούτη τὴ γιορτῇ, ποὺ παρευρίσκονται καὶ συγγενεῖς.

Στὴ σκάφη ποὺ θὰ πλυθεῖ τὸ παιδί, γονεῖς, παπποὺδες καὶ συγγενεῖς ρίχνουν κέρματα ποὺ θὰ πάρει ἡ μαμὴ.

Κοιμήσου καὶ παράγγειλα στὴν Πόλη τὰ προικιά σου
στὴν Βενετιά τὰ ρούχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
Νάνι - νάνι, νανάκια ὥσπου νᾶρθει ἡ μάνα του
ἀπ' τὰ ξύλα, ἀπ' τὸ νερὸ κι' ἀπ' τὸν κόκκινο γυαλό,
νάνι του νὰ κοιμηθεῖ καὶ νὰ μὴν ἀβασκαθεῖ.

Τὸ παιδί μου θέλει χορὸ, τὰ βιολιά δὲν εἶναι ἐδῶ,
εἰν' στὸν πέρα μαχαλά, ὅποιος πάει νὰ μοῦ τὰ φέρει
πέντε τάληρα στὸ χέρι κι' ἄλλα τόσα στὸ καρτέρι.
Στέλνω τῶνα στέλνω τᾶλλο, στέλνω τὸ χελιδονάκι
ποῦναι γρήγορο πουλάκι.

Ἡ Μαριῶ, ὥσπου νὰ σαραντίσει καὶ πάρει τὴν εὐχὴ τῆς ἐκκλησιᾶς, δὲν πρέπει νὰ πάει ἐπίσκεψη σ' ἄλλο σπίτι, γιατί θὰ ξυνίσουν τὰ κρασιά, θὰ βελάζουν τὰ πράγματα⁽²⁹⁾, κι' ἄλλες ζημιές θὰ γένουν, ἀλλὰ δὲν θὰ δανείσει πράγματα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς⁽³⁰⁾.

Ἄν τὸ παιδί συγκαεῖ, θὰ τοῦ ἔθλουν σκόνη ἀπὸ κακατσίδα τῆς βελανιδιάς⁽³¹⁾.

Δὲ θὰ δανείσουν ἀγγούρια, γιατί τὸ παιδί θὰ ἐγάλει ἀλευρίτη⁽³²⁾.

Ρίχνοντας τὰ κέρματα λένε: Λίγα σοῦ δίνω ἐγώ, πολλὰ ὁ Θεός⁽²⁹⁾.

Τὰ ρουχαλάκια τοῦ μωροῦ καὶ τῆς λεχώνας θ' ἀπλώνονται μόνο μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, γιατί στὸ σκοτάδι πηγαινοέρχονται τὰ κακὰ πνεύματα καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ θροῦν μὴν καὶ κάμουν κηκό⁽³⁰⁾.

Στὸ σπίτι τοῦ Θανάση τοῦ μαραγκοῦ, θάρθουν ὅλοι νὰ εὐχρηθοῦν καὶ ν' ἀσημώσουν τὸ παιδί. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ δώσει τὰ περισσότερα χρήματα θάναί ὁ γονός⁽³¹⁾.

Ἡ Μαριῶ καμαρώνει τὸ παιδί τῆς, τὸ παρατηρεῖ μὲ στοργή καὶ καμάρι, τὸ βλέπει νὰ μεγαλώνει μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ ν' ἀλλάζει. Εἶναι μεγάλη στιγμή γι' αὐτή, ὅταν τὸ κοιμίζει στὴν ἀγκαλιά τῆς κι' ὕστερα τ' ἀπιθώνει μαλακὰ στὸ μπισίκ' καὶ τοῦ ψιθυρίζει...⁽³²⁾.

Οἱ γυναῖκες στὸ χωριὸ εἶναι τυχερές, ὅταν γεννήσουν στὸ σπίτι τους, γιατί τίς περισσότερες φορὲς γεννοῦν στὸ χωράφι, «τὸ σπέρνουν σ' ἔργωμα» ὅπως συνηθίζουν νὰ λένε. Ἀφαλοκόβουν μόνες τους τὸ παιδί, τὸ τυλίγουν σ' ὅτι ρούχο θροῦν καὶ τ' ἀπιθώνουν στὴ σέλλα τοῦ μουλαριοῦ ποὺ ἀναποδογυρίζουν καὶ τὴν κάνουν γιὰ τὴν περίσταση μπισίκ'⁽³³⁾.

Στὰ χωριά συνηθίζεται νὰ δένουν τὸ κεφάλι τοῦ νεογέννητου γιὰ νὰ γένει

στρογγυλό, κι' άλλες φορές στάζουν και
λειμόνι στὰ μάτια του⁽³⁸⁾.

Πάντοτε θά' έχουν πάνω στο παιδί τὸ
φυλαχτό. "Ένα γαλάζιο μάτι κι' ένα μι-
κρὸ πάνινο θηκάρι πού θά' έχουν βάλει
λιθάνι, σκροῦμπο καὶ ψωμί⁽³⁹⁾.

"Αν τὸ παιδί εἶναι ἀνήσυχο, θά' τοῦ
κάνουν μπάνιο μὲ κρασί⁽⁴⁰⁾.

Οἱ σαράντα μέρες πέρασαν ἀπὸ τὴ μέ-
ρα πού γεννήθηκε ὁ γιὸς τοῦ Θανάση τοῦ
μαραγκοῦ.

Ἡ μάνα του, τοῦ κάνει μπάνιο, τ' ὁ-
μορφαίνει, τὸ στολίζει καὶ δὲ λησμονεῖ
τὰ φυλαχτά του. Τὸ βαστάει στὴν ἀγκα-
λιά της καὶ κατηφορίζει κατὰ τὴν ἐκκλη-
σιά, γιὰ νὰ πάρουν τὴν εὐχή ἀπ' τὸν
παπά.

Χαίρεται ἰδιαίτερα τὴ μέρα τούτη, πού
σημαίνει τὴ λευτέρωσή της, ὅστερα ἀπὸ
σαράντα μέρες κλείσιμο, ἀλλὰ γιὰτὶ καὶ
τὸ παιδί ἔχει πάρει ἐπάνω του κι' ἔχει
ὁμορφῇνει...

Τὸ παρακολουθεῖ μὲ ἀγάπη ν' ἀπο-
κοιμῆται στὴν ἀγκαλιά της καὶ τὸ να-
νουρίζει.

"Ελα ὕπνο ἀπ' τὰ κλαράκια
καὶ ὁροσιά ἀπ' τὰ χορταράκια
νὰ ὑπνώσεις τὰ παιδάκια.

"Ελα ὕπνο, ὕπνωσέ το
καὶ γλυκὰ ἀποκοιμήσέ το
ἔλα ὕπνο ἀπ' τὰ θουνὰ
κι' ἀπ' τὰ κρύα τὰ νερά.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι
κι' ὅπου τὸ πονεῖ νὰ γιάνει.
ἔλα ὕπνο, ὕπνωσέ το
νὰ κοιμᾶται νὰ ἡμερώνει
νὰ ξυπνάει νὰ μεγαλώνει.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι,
κι' ὅπου σὲ πονεῖ νὰ γιάνει.
Νᾶρθει ἡ μάνα τ' ἀπ' τ' ἀμπέλι

κι' ὁ τατάς τ' ἀπ' τὸ χωράφι
μάνα τ' νὰ τοῦ φέρ' κουλούρα
κι' ὁ τατάς μιὰ περδικούλα.

Τὸ παιδί μου τ' ἀργυρὸ
παίρνω ροῦγες νὰ τὸ θρῶ
καὶ σοκάκια νὰ τὸ δῶ.

Τὸ παιδί μου ἄργησε
κάπου τὸ φιλεύουμε
καὶ μοῦ τὸ παντρεύουμε,
μοῦ τὸ προξενεύουμε
μοῦ τ' ἀρραβωνιάζουμε.

Τῷμαθε ὁ βασιλῆας
ποῦνε τὸ παιδί μ' καλὸ
κι' ἔστειλε συμπεθεριό,
ἦθελ' νὰ τὸ κάμ' γαμπρό.

Τοῦ παράγγειλα καὶ γώ,
τὸ παιδί μ' εἶναι μικρό.
Στείλ' του θάγες, δικαστή,
νὰ τὸ πᾶνε στὸ λουτρό,
νὰ τοῦ ρίξουνε νερό,
μὲ τὸ τάσι τ' ἀργυρὸ,
νὰ τὸ κάμουνε γαμπρό.

Νάνι ἔχει καὶ νάνι ἐδῶ
τὸ παιδί μου τὸ καλὸ,
ἔκανε νὰ φάει γάλα
καὶ κατὰπτε τὴν κουτάλα.

Δὸς του, δὸς του κόπανο,
νὰ ξεράσει κόκαλο,
κόκαλο Βενέτικο
καραμούζα ἐλάχικη
ἄλογα περνούσανε
πέταλα θαρούσανε⁽⁴¹⁾.

Τὸ μπισίχ' ἀργοκουιέται ρυθμικά κι'
ἡ μάνα λέει, ὅλο λέει...

Καὶ ποιὸς κουνάει τὸ μάνταλο
τοῦ νάνι, νάνι.

Ἔχω τὸν ἄνδρα μ' ἄρρωστο
καὶ τὸ παιδί μ' στήν κούνια.
Τοῦ νάνι, τοῦ νάνι, τοῦ νανάκι...
Ἔφεξ' ἀπόψε, ἔλα ταχεῖα τὸ θράδυ ⁽⁴²⁾.

Τὸ παιδί ἔχει ἀποκοιμηθεῖ καὶ χαμογελάει — ποῖός ξέρεῖ τί ὄνειράτα βλέπει τούτη τὴν ὥρα — ἐνῶ ἡ μάνα του τοῦ φιθυρίζει...

Νίκο μου σ' ἀγαπᾶνε δυὸ ⁽⁴³⁾
νὰ σὲ κάμουνε γαμπρὸ.
Κι' ἂν σὲ κάμουνε γαμπρὸ
πάλι ἐγὼ θὰ σ' ἔχω γιό.

Νίκο μου στὸ γάμο σου,
θὰ χορεύει ἡ μάνα σου,
καὶ στ' ἀρραδωνιάσματά σου
θὰ χορεύει ἡ πεθερά σου.

Θὰ καλέσουν τὸν Ἀλῆ
νὰ σαρώνει τὴν αὐλὴ
καὶ τοῦ τελαλῆ τὸ γιό,
νὰ μᾶς κουβαλᾷ νερό.

Θὰ καλέσουν τὴ δασκάλα
νὰ σαρώνει τὴν ἀσκάλα.
Τοῦ Νικάκη μας τὸν γάμο
καλοκαίρι θὰ τὸν κάμω.

Δὲν τὸν κάνω τὸ χειμῶνα
εἶναι λάσπες, εἶναι χιόνια.
Εἶναι λάσπες, θὰ θραχοῦνε
καὶ θὰ τὸν καταραστοῦνε.

Σημειώσεις: Τὰ στοιχεῖα πάρθηκαν ἀπὸ τὸ λαογραφικὸ ὕλικὸ τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν ποὺ ἔχουν συγκεντρώσει δάσκαλοι τοῦ Νομοῦ μας.

1) Φασκιῶνω: Τυλίγω σὲ μάλλινες λωρίδες ὑφάσματος. Τὸ φάσκωμα παλαιότερα ἦταν ἀπαραίτητο στὰ νεογέννητα, γιὰ νὰ γίνεταί τὸ κορμὶ ἴσιο.

2) Ἀπορρ'ξε: Ἀπέβαλε τὸ ἔμβρυο.

3) Καλοπορέψ': Νὰ τὰ θγάλει πέρα ἡμ' ἐπιτυχία.

4) Γκιοντεύω: Φοβάμαι, διστάζω.

5) Κόπανος: Βαρὺ ξύλινο ἐξάρτημα γιὰ τὸ πλύσιμο τῶν χονδρῶν ρούχων.

6) Ἡ συνήθεια τούτη, ἀπαντιέται στὸ Παλαιόσαρι.

7) Ἡ σιδερένια ὑγεία τῶν γυναικῶν τῆς ὑπαίθρου βοηθοῦσε πολὺ πιὸ οὐσιαστικὰ νὰ ξεπερνιοῦνται οἱ δυσκολίες καὶ οἱ κίνδυνοι τοῦ τοκετοῦ, γιὰτὶ σίγουρα οἱ πραχτικὲς συνταγές, μᾶλλον τὸ ἀντίθετο ἔφερναν. Σήμερα τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν γυναικῶν τῆς ὑπαίθρου πηγαίνει σὲ κλινικές.

8) Δράκος: Ρουμελιώτικη προσωνυμία γιὰ τὸ ἀγόρι. Ἀπαντιέται στὸ Τρίκορφο, στὴν Πάνορμο, στὴ Σεργούλα καὶ σὲ ἄλλα χωριά μας. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι τὸ ἀγόρι λέγεται: παιδί, ἐνῶ ποτὲ τὸ κορίτσι. Τὴ γέννηση τοῦ ἀγοριοῦ ὑποδέχονται μὲ χαρὲς καὶ γλέντια.

9) Κουτσόρω: Κορίτσι. Ἀντίθετα μὲ τὰ παραπάνω ἀναφερόμενα, τὴ γέννηση τοῦ κοριτσιοῦ ὑποδέχονται μὲ συγκρατάβαση καὶ ἴσως μὲ ἄθυμία. Πιθανὸν γιὰτὶ ἡ προίκα ποὺ θὰ πάρει τὸ κορίτσι, μειώνει τὴν περιουσιακὴ δύναμη τῆς οἰκογένειας.

10) Ζαλωθεῖς: Φορτωθεῖς.

11) Ἀγγονας, ἀγγόνα: ἔγγονος, ἐγγονή.

12) Πρακάμω: Προφθάνω.

13) Γλέπ': Βλέπει.

14) Προσωπίδα: Μερικὲς φορὲς γεννιοῦνται μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Αὐτὸ θεωρεῖται ἀπὸ τὸ λαὸ εὐοίωνο.

15) Ἀνδρειωμένος: Ἀγόρι ποὺ γεννιέται μὲ τρίχωμα στὸ στήθος καὶ στὸν κόκαλυγα, θεωρεῖται ἀπὸ τὸ λαὸ ὅτι θὰ γίνει πολὺ δυνατό. Κάποιος ἀπὸ τὸ χωριὸ θγαίνει σὲ ρεματιά καὶ τὸ σκούζει, δηλαδὴ φωνάζει δυνατά: «Ἀκοῦστε!! Σήμερα στὸ χωριὸ μας γεννήθηκ' ἀνδρειωμένος κι' εἶναι ὁ γιὸς τοῦ τάδε καὶ τῆς τάδε».

16) Ἀνάγκσ': Βιάσου.

17) Μαρμάρω: Γυναίκα ἄκληρη, δηλαδὴ ἡ κοιλιά της εἶναι μάρμαρο, δὲν δίνει ζωὴ. Στὰ χωριά μας, ὁ λαὸς εἶναι σκληρὸς γιὰ τὶς ἄτεκνες.

18) Μπαχτσίσσι: Δῶρο.

19) Ἀνασκουμπώνεται: Ἀρχίζει νὰ κάνει δουλειὰ μὲ διάση.

20) Συνήθεια στὰ χωριά μας ν' ἀλατίζουν τὰ νεογέννητα σ' ὄλο τὸ σῶμα ἢ μόνον στὸν ἀφαλὸ, μασχάλῃ, σκέλια καὶ τοῦτο γιὰ

νά γίνουν σκληρά, ν' ἀντέχουν στίς κακουχίες. Τ' ἀλατίζουν ἐπίσης γιὰ νά μὴ μυρίζουν σὰν τοὺς Ὀδραίους.

21) Μπισίκ': Σαρμινίτσα: Ξύλινη, χειροποίητη κούνια.

22) Τηράει: Κοιτάζει.

23) Σκρούμπος: Μάλλινο πανί πού καίγεται. Συνηθίζεται στὰ χωριά νά καίνε τὸ σκρούμπο γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν κακῶν πνευμάτων. Ἐντύπωση μᾶς προκαλεῖ ὁ συγκερασμὸς Χριστιανικῶν ἐκδηλώσεων — λιβάνι — μὲ τὰ κατὰλοιπα ἐποχῶν εἰδολολατρείας — σκρούμπος.

24) Συνήθεια στίς Καρούτες.

25) Συνήθεια στίς Καρούτες.

26) Συνήθεια στίς Καρούτες.

27) Συνήθεια στὸ Παλαιοξάρι. Πρόκειται γιὰ κάποιο χόρτο τοῦ βουνοῦ πού δίνουν νά φάνε οἱ γυναῖκες γιὰ ν' ἀποκτήσουν ἀγόρι. Σιρ'κοχόρτ': Παραφθορὰ τῆς λέξης σερνικοχόρτι. Σὲ ἄλλα χωριά ἀπαντιέται ὡς σερνικοχόρτι.

28) Ἡ συνήθεια αὕτη ἀπαντιέται καὶ σήμερα.

29) Συνήθεια στὸ Δάφνο. Στὴν Ἀμυγδαλιά καὶ στὴν Πάνορμο, συνηθίζουν νά ρίχνουν μέσα στὴ σκάφη χρήματα, ἓνα σίδερο γιὰ νά γένει ὅλο ὑγεία τὸ νεογέννητο καὶ ἓνα αὐγὸ γιὰ νά εἶναι τὸ παιδί ἄσπρο καὶ τὸ σπίτι του νᾶναι γιομάτο ἀγαθά.

30) Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν φοβοῦνται τοὺς κινδύνους πού ἀπειλοῦν

τὴ λεχώνα καὶ τὸ νεογέννητο καὶ φροντίζουν νά τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸ ἄγνωστο πού μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, τὸ ἀντιμετωπίζουν πιὸ θαρρετά. Ἡ νύχτα γι' αὐτοὺς, εἶναι ὁ κίνδυνος.

31) Συνήθεια στὸ Καστράκι.

32) Νανούρισμα τῆς Ποτιδάνειας.

33) Συνήθεια τῆς Ποτιδάνειας.

34) Συνήθεια στὸ Τρίκορφο.

35) Συνήθεια στὸ Παλαιοξάρι.

36) Ἀλευρίτης: Ἀρώστεια στὸ στόμα. Συνήθεια πού θρίσκουμε στίς Καρούτες.

37) Στὸ Ζοριάνο λέγεται ἡ φράση: «Τὸ σπέρνουν στ' ὄργωμα».

38) Βελενίκος.

39) Συνήθεια στὸ Ζοριάνο καὶ σ' ἄλλα χωριά.

40) Αὐτὸ γίνεται στοὺς Ἁγίους Πάντες.

41) Νανούρισμα τῆς Λιλαίας. Μᾶς κάνει ἐντύπωση τὸ ἀταίριαστο κλείσιμο στίς δύο τελευταῖες στροφές. Ἡ ἀσάφεια πού δίνουν στὸ νόημα τῶν τελευταίων στίχων εἶναι σκόπιμη γιὰ νά παραπλανήσουν τὴν κακὴ μοίρα πού ἴσως ν' ἔκουσε τὸ ἐγκώμιο τοῦ παιδιοῦ, ὅπως τραγουδήθηκε στίς πρώτες στροφές, καὶ ἀπὸ ζήλεια μπορεῖ νά προδιαγράψει δυστυχίες.

42) Νανούρισμα τῆς Ἀποστολιάς.

43) Νανούρισμα τῆς Δεσφίνας. Τὰ νανούρια πού τραγουδιοῦνται στὰ χωριά μας εἶναι πολλὰ, καὶ πολλὲς φορὲς εἶναι θαυμάσια δείγματα λαϊκῆς λυρικῆς διάθεσης.

Φίλοι ἀναγνώστες,

Διατηρεῖστε σὲ καλὴ κατάσταση τὸ τεῦχος τοῦτο. Τὰ ἄλλα πού θὰ ἐπακολουθήσουν θὰ τὸ συμπληρώσουν καὶ ὅλα μαζί θὰ κάνουν ἓναν τόμο χρήσιμο γιὰ κάθε βιβλιοθήκη.

Τὸ περιοδικό μας διατίθεται δωρεάν. Ἐὰν σᾶς ἐνδιαφέρει ζητεῖστε το στὰ Γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, Πλατεία Κεχαγιᾶ, Ἀμφισσα. Ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἐξαντληθεῖ θὰ σᾶς τὸ στείλουμε εὐχαρίστως.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΓΤΖΗΣ

Ὁ Μεγάλος Εὐεργέτης τῆς πόλεώς μας

ΔΗΜ. ΧΡ. ΠΑΛΟΥΚΗ, Μαθ. Α' Λυκείου

Ἡ Ἑταιρεία, μὲ τὴ δημοσίευση τῆς παρακάτω πραγματείας τοῦ νεαροῦ συμπολίτη μας, μαθητῆ τῆς Α' τάξεως τοῦ Λυκείου, αἰσθάνεται διπλῇ ἱκανοποίησι. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς καινούργιας γενιᾶς, παρὰ τὴν ἔμφυτη σχεδὸν δυσπιστία κάθε νέου, ἀρχίζουν νὰ πιστεύουν, ὅτι τὸ περιοδικὸ τοῦτο εἶναι καὶ δικό τους περιοδικό, εἶναι τὸ θῆμα ἀπ' ὅπου ὅλοι μποροῦν νὰ ἐκφράζουν τὶς ἀπόψεις τους καὶ νὰ παρουσιάζουν τὶς ἐργασίες τους, εἶναι, τέλος, φίλος καὶ θερμὸς συμπαράστατος σὲ κάθε τους προσπάθεια, ὅπως ἄλλωστε ἡ Ἑταιρεία τὸ ὑποσχέθηκε στὸ «Ξεκίνημα».

Ἀπ' τὴν ἄλλη δὲ μεριά γιὰ τοὺς αἰσθήματα τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸ μεγάλο εὐεργέτη ἀντικατοπτρίζουν καὶ τὰ δικά μας αἰσθήματα — ὅσων ὑπῆρξαμε μαθητὲς στὸ Γιάγτζειο Γυμνάσιο — καὶ πού, ποτὲ μέχρι σήμερα, δὲν μᾶς τὸ ἐπέτρεψαν οἱ περιστάσεις, οὔτε μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία — ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ θῆμα θέβαια — γιὰ νὰ τὰ ἐκφράσουμε.

Ε.Φ.Μ.

Πρὶν δύο χρόνια μιὰ ἐπέτειος γιὰ τὴ μικρή μας πόλη πέρασε χωρὶς κανενὸς νὰ προκαλέσει τὴ μνήμη, νὰ τὴν ἐρεθίσει, νὰ τὴν κάνει νὰ ξαναφέρει μπρὸς στὰ μάτια τῆς ψυχῆς πρόσωπα καὶ γεγονότα ποὺ μείναν θυσιζόμενα, ἀσάλευτα καὶ σιωπηλά, στὸ παρελθόν.

Τὸ Φλεβάρη τοῦ '75 εἶχαν συμπληρωθεῖ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε πού ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς πόλεώς μας Νικ. Γιαγτζῆς ἄφηγε τὸν κόσμον τοῦτο, τὸν πρόσκαιρον, γιὰ νὰ περάσει στὴν αἰωνιότητα. Καὶ τὰ λίγα στοιχεῖα ποὺ ἔβγαλε, προσπαθώντας νὰ ἱκανοποιήσω τ' ἀνάμικτα αἰσθήματά μου, τὸ θαυμασμό μου δηλ. γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ μορφή, ἀλλὰ καὶ ντροπὴ ἀπ' τὴν ἀγνοιά μου γιὰ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ Γυμνασίου, τοῦ ὁποίου καταξιώθηκα νὰ γίνω μα-

θητῆς, τὰ μεταφέρω ἐδῶ προσπαθώντας νὰ σκιαγραφήσω τὴ μεγάλη προσωπικότητα τοῦ εὐεργέτη, ἀναφερόμενος στὴ δράση του καὶ τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς του, πού εἶναι πραγματικὰ πολὺ μεγάλα.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ: Τὸ φῶς τῆς ζωῆς πρωτοαντίκρουσε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1796 στὰ Σάλωνα, ἐνῶ τὸ ἔθνος μας στέναζε κάτω ἀπ' τὸ βαρὺ ζυγὸ τοῦ δυνάστη. (Οἱ γονεῖς του (ὅταν τὸν βάπτισαν) τοῦδωσαν τὸ ὄνομα Ἀναγνώστης. Ὅταν ὁμως ἐνηλικιώθηκε ἄλλαξε τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα — ἄγνωστο γιὰτί — καὶ ὀνομάστηκε Νικόλαος. Ἐδῶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα, συμπλήρωσε τὶς γνώσεις του πρὸ ἔξω — ἡ οἰκογένειά του ἦταν εὐκατάστατη — διεύρυνε τὸν πνευματικὸ του

ερίζοντα κι' έλαβε μιὰ δυσκολοαπόκτητη, για την εποχή του, μόρφωση, όπως, μαρτυρούν έρσιμένα χειρόγραφα του και μάλιστα ή διαθήκη του. Συνεχίζοντας την παράδοση της οικογενείας του ασχολήθηκε με τὸ έμπόριο, όπου διέπρεψε. Στὸ μεταξύ τότε όλα προμηνοῦσαν τὴν ἀγατολή μιὰς καινούργιας εποχῆς, για τὴν Ἑλλάδα, πὸ οἱ Τούρκοι τὴν είχαν θυτίσει στὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς σκληριᾶς. Ἐνας ἥλιος περιλαμπρος, ἥλιος λευτεριᾶς, θὰ διέλυε τὰ πηχτὰ σκοτάδια και θάδινε πάλι τὸ δικαίωμα στοὺς Ἕλληνες νὰ γίνουν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους και τῶν πεπρωμένων τους. Για τὴν πανελλήνια ἐπανάσταση ή Φιλική Ἐταιρεία προετοίμαζε τὸ Ἔθνος, ἀπλώνοντας τὰ πλοκάμια τῆς σ' ὅλες τίς μάξες τοῦ ὑπόδουλου λαοῦ. Ἀπ' τοὺς πρώτους δὲ πὸ μὴθήκαν στή Φωκίδα ἦταν ὁ Γιαγτζῆς, κι' ἀπὸ κείνη τὴ μέρα περίμενε νὰ σημάνουν οἱ καμπάνες τοῦ ἀγώνα.

Ἡ ἁγία αὐτὴ μέρα δὲν ἄργησε. Ὁ ὁπλαρχηγὸς τῶν Σαλῶνων Πανουργιάς, πὸ εἰδοποιήθηκε ἀπ' τὸ δαιμόνιο Παπαφλέσσα, ἔπεισε τοὺς πρόκριτους, πὸ μαζεύτηκαν στὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία στίς 24 Μαρτίου τοῦ '21, νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάσταση για τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος και ἀπὸ κεῖ ἄλεσαν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς ν' ἀποτινάξουν τὸν τούρκικο ζυγὸ. Παρὼν στὸ προσκλητήριο τῆς πατρίδας εἶναι κι' ὁ Γιαγτζῆς, πὸ με τὸ νεανικὸ - πύρινο - ἐνθουσιασμὸ τῶν 25 τοῦ χρόνων ρίχνεται μ' ὅλες του τίς δυνάμεις στήν προσπάθεια τῆς ἐθνεγέρσεως. Καὶ διακρίθηκε ὄχι μόνο σὰν πολεμιστῆς στὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀλλὰ και για τίς χρηματικές θυσιᾶς του ὑπὲρ τοῦ ἀγώνα. Συγκεκριμένα μετὰ τὴ σύσκεψη στὸν Προφήτη Ἡλία, κατέθηκε ὁ Πανουργιάς με δύναμη Σαλωνιτῶν και λίγους Γαλαξειδιῶτες και προσέβαλε τὰ Σάλωνα. Εἰσῆλθε στήν πόλη, σχημάτισε ἀμέσως Ἑλληνική διοίκη-

ση, πὸ τὴν ἀπέτελεσαν: ὁ Δεσπότης Σαλῶνων Ἡσαΐας, ὁ Παπαϊωάννης Οἰκονόμος, ὁ Ἀναγνώστης Γιαγτζῆς, ὁ Ρήγας Παπακοντορρήγας, ὁ Στάθης Μαρκόπουλος και μερικοὶ ἄλλοι, και πολιορκήσε τοὺς Τούρκους πὸ είχαν κλειστεί στὸ Κάστρο. Στὴν πολιορκία μετείχε κι' ὁ Γιαγτζῆς μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦτου και παραδόσεως τῶν Τούρκων (10 Ἀπρίλη 1821 ἀνήμερα τοῦ Πάσχα). Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ Φρουρίου ὁ Ἀναγ. Γιαγτζῆς με τὸ Βασίλη Ἀναστασόπουλο πήγαν στή Ζάκυνθο κι' ἔφεραν στὸ Γαλαξειδί πολεμικὸ ὕλικὸ (μπάρουτι - βόλια - μπάλλες για τὰ κανόνια κ.ἄ.) για τίς ἀνάγκες τοῦ ἀγώνα.

Οἱ ἐκδουλεύσεις του ἐέβαια δὲν σταμάτησαν ἐδῶ ἀλλὰ συνεχίστηκαν όλα τὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως. Πῆρε μέρος στίς περισσότερες μάχες πὸ δόθηκαν στήν περιοχὴ και διακρίθηκε για τὴν ἀνδρεία του. Προσέφερε ὑπηρεσίες στήν πόλη με τὴ θέση του στήν προσωρινὴ διοίκησή τῆς, οἱ δὲ χρηματικές του προσφορὲς ἦταν μεγάλες και ἀποθήκων πολυτίμες για τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ. Γι' αὐτὸ ή Ἑλλάδα, ὅταν ἀπελευθερώθηκε δὲν ἔχασε νὰ τὸν ἀνταμείψει παρασημοφορώντας τον, ἂν και δὲν τὸ ἐπέδιωσε, για τὴ δράση του, και δίδοντάς του ἕνα μεγάλῃς ἐκτάσεως ἀγρόκτημα τὸ «Αὐλάκι» πλησίον τῆς Στυλίδας, για τὴν οἰκονομική ἐνίσχυση πὸ πρόσφερε στὸ Ἔθνος.

Στὸ μεταξύ εἶχε παντρευτεῖ τὴν ἀδερφή τοῦ Ἡλία Κεχαγιά κι' ἀπέκτησε πολλὰ παιδιά. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἱεροῦ Ἀγώνα ἔφυγε —κλείνοντας βαθιὰ στήν ψυχὴ του τὴν ἀγάπη του για τὴ γενέτειρά του, πὸ ἔντονα ἐκδηλώθηκε ἀργότερα— κι' ἐγκαταστάθηκε στήν Ἑρμούπολη τῆς Σύρου, πὸ, όπως όλα σχεδὸν τὰ νησιά, ἄκμαζε και ἦταν μεγάλο ἐμπορικὸ κέντρο. Συνεταιρίστηκε με τὸν γυναικάδερφό του Ἡλ. Κεχαγιά κι' ἱδρυσαν ἐταιρία με

τὴν ἐπωνυμία «Νικόλαος Γιαγτζής καὶ Ἡλίας Κεχαγιᾶς» ποὺ τοὺς ἀποκόμισε μεγάλη κέρδη. Ἡ πόλη τῆς Ἑρμουπόλεως ἐκτιμώντας τὴ δραστηριότητά του καὶ τὴν προσδευτικότητά του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τιμήσει τὸν ἡθικό, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, χαρακτήρα του τὸν ἐξέλεξε πολλὰς φορές δήμαρχό της. Στὴν ἰδιωτική του ζωὴ ὁ μὲν δὲ στάθηκε τυχερὸς καὶ ἡ δυστυχία τὸν ἐπληξε μὲ τὰ φαρμακερὰ θέλη της. Ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του πέθαναν. Ὅταν τελευταία πέθανε καὶ ἡ κόρη του Φωτεινὴ —εἶχε παντρευτεῖ τὸ δικηγόρο Ἡλία Παπαηλιόπουλο — διέλυσε τὴν ἐταιρία τους μὲ τὸν Ἡλία Κεχαγιᾶ, ἀποτραδήχτηκε καὶ ζοῦσε μόνος του μὲ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τὴ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου ποὺ ἀναφέρει στὴ διαθήκη του. Τοῦτο θάρριχνε περισσότερο φῶς σὲ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ζωῆς του καὶ θάταν κάτι σὰν τ' «Ἀπομνημονεύματά» του. Δυστυχῶς δὲν ἔμαθα τίποτα γι' αὐτὸ οὔτε ἀκόμα ἂν ἐρέθηκε. Ἡ καλὴ του οἰκονομικὴ κατάσταση δὲν τὸν ἐγκατέλειψε, καὶ αὐτὸ τὸν βοήθησε νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ ἐπιθυμία του, ποὺ ἡ ἔλλειψη ἁμεσῶν κληρονόμων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μεγάλη ἀγάπη του γιὰ τὴ γενέτειρά του, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νέους καὶ τὴν παιδεία, τὸν ἔκαναν νὰ σχεφθεῖ.

Τὸ βαθιὰ ριζωμένο αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του καὶ ἡ κατανόηση τῆς ἀξίας τῆς παιδείας, τὸν ὥθησαν νὰ δημιουργήσῃ κάτι ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε καὶ τὰ δύο. «Φρονῶν ὅτι ἡ ἀπαιδευσὶς γεννᾷ ὅλα τὰ κακά, θέλω καὶ ἐγὼ νὰ συντελέσω κατὰ τὴν δυνάμιν μου εἰς τὸ νὰ προλαμβάνωνται διὰ τῆς ἐκπαίδευσως» θὰ γράψῃ στὴ διαθήκη του. Γνωρίζοντας ὅτι ἡ Ἀμφισσα στερεῖται σχολείων —εἶχε μόνον σχολεῖο στοιχειώδους ἐκπαίδευσως— ὅπου οἱ νέοι τῆς θᾶβρισκαν τὸ κλειδί τῆς ζωῆς καὶ θὰ μά-

θαιναν τὸ «εὖ ζῆν» ἀποφάσισε νὰ διαθέσει τὴ μεγάλη περιουσία του στὴν ἀνέγερση καὶ συντήρηση «εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα» διδακτηρίου στὴν Ἀμφισσα ὅπου θὰ συνέχιζαν τὶς σπουδὰς τους οἱ νέοι, ποὺ ἀλλοιῶς θ' ἀναγκάζονταν νὰ διακόψουν. Τοῦτο θὰ διέθετε Ἑλληνικὸ Σχολεῖο (ἀντίστοιχο τοῦ σημερινοῦ Γυμνασίου) καὶ τὸ Γυμνάσιον (ἀντίστοιχο τοῦ σημ. Λυκείου). Καὶ τὰ δύο ἦταν τριτάξια, προαιρετικὰ καὶ ἀποτελοῦσαν τὴ Μέση Ἐκπαίδευση τῆς ἐποχῆς.

Θέτοντας λοιπὸν σ' ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιό του, ἀφοῦ ἐξέτασε κάθε ἀποψη καὶ ὑπολόγισε τὶς δαπάνες καὶ φρόντισε γιὰ τὸν ἄρτιο ἐξοπλισμὸ του, μέχρι τὴν τελευταία λεπτομέρεια, «συλλογιζόμενος τὸ ἄδριστον τοῦ θανάτου», ὅπως εἶπε, τὴν Πρωτομαγιά τοῦ 1873 πηγαίνει στὸ συμβολαιογράφον Ἑρμουπόλεως Ἰωάν. Ἀθανασίου καὶ συντάσσει τὴ διαθήκη του. Ἀς δοῦμε μερικὰ ἀποσπάσματα τῆς ὅπου ἐμφανῆς εἶναι ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴ γενέτειρά του καὶ ὁ διακαὴς πόθος του νὰ συνεισφέρει τὸ κατὰ δύναμιν στὸ ἑωρὸ τῆς παιδείας.

Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ: Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου σήμερον πρώτην Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοντοῦ τρίτου ἔτους, ἡμέραν Τρίτην μετὰ μεσημβρίαν, ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Ἰωάννου Ἀθανασίου ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ὁ κ. Νικόλαος Γιαγτζής γνωστὸς μοι καὶ ἀσχετὸς μοι συγγενείας, ἔμπορος κατοικῶν ἐν Ἑρμουπόλει ὅστις μοι εἶπε· «θέλω κ. συμβολαιογράφε νὰ μοῦ κάμῃς τὴ διαθήκη μου». Ἀφοῦ ἐβεβαιώθην ὅτι ὁ διαθέτης ἔχει σώας τὰς φρένας καὶ τὸν νοῦν ὑγιᾶ, ὥρμισα τοὺς μάρτυρας... εἶπον εἰς τὸν διαθέτην νὰ ἀρχίσῃ τὰς διατάξεις του, ὁ δὲ κ. Ν. Γιαγτζής ἤρξατο νὰ μοί ὑπαγορεύῃ τὴν διαθήκην του τὴν ὁποίαν καὶ γράφω αὐτολεξεῖ χωρὶς νὰ τῷ κάμῃ παρατήρησιν τινα...

§ 1. Έγεννήθην εἰς τὴν Ἀμφίσσαν καὶ ὠνομαζόμενον πρότερον Ἀναγνώστης Γιαγτζῆς, ἀλλ' ἐπανέλαθον τὸ βαπτιστικόν μου ὄνομα καὶ ὠνομάσθην Νικόλαος Γιαγτζῆς ὡς εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ἡλία Κεχαγιᾶ ἐταιρίαν μου ὀνομάζομαι. Ὑπηρετήσα κατὰ πατριωτικὸν χρέος εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνα καὶ πολὺς ἔκαμα κατὰ τὴν κατάστασίν μου χρηματικὰς δι' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα θυσιάς, καθὼς φαίνονται σημειωμένοι εἰς τὸ βιβλίον μου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἤλθον καὶ ἀποκατεστάθην ὡς ἔμπορος εἰς τὴν Ἑρμούπολιν, ἔπου ἐτιμήθην, ἐκλεχθεὶς ὡς δῆμαρχος αὐτῆς. Ὁ Θεὸς μοῦ ἀφῆρεσε τὴν σύζυγόν μου καὶ ἅπαντα τὰ τέκνα μου καὶ ἐπέτρεψε νὰ φθάσω εἰς προθεσθηκυῖαν ἡλικίαν, καὶ συλλογιζόμενος τὸ ἄοριστον τοῦ θανάτου, κάμνω τὴν διαθήκην μου, διατάττων τὰ ἐπόμενα περὶ τῆς περιουσίας μου ἀναβαινούσης, χάριτι θεῖα, εἰς τριακοσίας περίπου χιλιάδας δραχμῶν.

§ 2. Ἡ μετὰ τὸ ἐμὸ καὶ τοῦ Ἡλία Κεχαγιᾶ πολυετὴς ἐταιρία διελύθη... (κατόπιν ἀπαριθμεῖ τὴν ἀκίνητην περιουσίαν του καὶ καταλήγει στὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ του, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἀργυρᾶ του ὅπλα γιὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ δικά του).

§ 3. Ἐπὶ πάσης τῆς περιουσίας μου καὶ τῆς αὐξήσεως αὐτῆς διορίζω κληρονόμον μου τὸν δῆμον Ἀμφίσσης, ἵνα ἀφοῦ πληρωθῶσι τὰ κάτωθι κληροδοτήματα, ὅσα διὰ τῆς παρούσης διορίζω, ἀνεγερθῇ καὶ συντηρηθῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἐν Ἀμφίσσῃ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον, ὁργανιζόμενα καὶ καταρτιζόμενα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Φρονῶν ὅτι ἡ ἀπαιδευσὶς γεννᾷ ὅλα τὰ κακά, θέλω καὶ ἐγὼ νὰ συντελέσω κατὰ τὴν δύναμίν μου εἰς τὸ νὰ προλαμβάνωνται διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως.

§ 4. Εἰς τὸ ἐν Ἀμφίσσῃ ἰδιόκτητόν μου περιβόλιον, καίμενον πλησίον τοῦ Λουκᾶ

Μαστορίκου καὶ παρὰ τὴν ὁδόν, θέλει ἀνεγερθῇ κτίριον εὐρύχωρον καὶ ἱκανὸν νὰ περιέχῃ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον κατὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ συνταχθησόμενον ὑπὸ ἐπιστήμονος καὶ ἱκανοῦ ἀρχιτέκτονος σχέδιον, ἡ δὲ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς νὰ μὴ ὑπερβῇ τὰς 50.000 δραχμῶν. Εἰς τὴν πρόσοψιν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄνω τῆς θύρας νὰ τεθῇ μάρμαρον, ἔχον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Νικόλαος ὁ πρότερον Ἀναγνώστης Γιαγτζῆς ἀνήγειρεν» ἐγεννήθη ἐν Ἀμφίσσῃ ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἔκτου ἔτους». Πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως θέλω νὰ γίνῃ ἀνασκαφὴ τοῦ περιβολίου μου, διότι ὑπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχουσιν Ἑλληνικαὶ ἀρχαιοτάτες, ὅσαι δὲ τοιαῦται εὑρεθῶσι, νὰ καταγραφῶσιν ἀκριβῶς καὶ νὰ φυλλάττωνται ἐπιμελῶς εἰς ἐπὶ τούτῳ δωμάτιον ἐν τῷ γυμνασίῳ.

§ 6. Εἰς αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸν κατὰ στήμα θέλω νὰ κατατεθῶσιν ἐν ἰδιαιτέρῳ μνήματι τὰ ὀστέα μου καὶ νὰ προσαρτηθῶσιν αἱ 9 εἰκόνες, ἃς ἔχω ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, ἥτοι ἡ τοῦ Γερμανοῦ, ἡ ἰδική μου καὶ αἱ λοιπαί.

§ 7. (Ἐδῶ ζητᾷ τὰ ὑπόλοιπα τῶν χρημάτων του μὲ τοὺς τόκους τοὺς καθὼς καὶ τὰ εἰσοδήματα ἀπ' τ' ἀγρόκτημά του «Αὐλάκι» νὰ διατεθοῦν γιὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀνωτέρω σχολείων).

§ 8. Τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀμφίσσης, ἅμα μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας μου, θέλει διορίσει δύο ἐντίμους οἰκογενειάρχας ἐκ τῶν διαρκῶς ἐγκατεστημένων ἐν Ἀμφίσσῃ Ἀμφισσέων καὶ ἐκ τῶν μὴ ὄντων δημοτικῶν συμβούλων ἢ παρέρδρων ἢ ἄλλην τινὰ δημοτικὴν ὑπηρεσίαν ἐχόντων, οἵτινες μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου Ἀμφίσσης καὶ τοῦ κ. Ἡλίου Παπαηλιοπούλου θέλουσιν ἀποδεχθῇ τὴν φροντίδα, ὁμοῦ μετὰ τοῦ κατὰ καιρὸν δημάρχου Ἀμφίσσης, περὶ τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῆς κληρονομίας μου, τῆς ἐκτελέσεως τῶν διατάξεών μου καὶ τῆς διευ-

θύνσεως καὶ ἐπιτηρήσεως τῆς σχολῆς καὶ τοῦ γυμνασίου καὶ ἐν γένει τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῆς παρούσης διαθήκης μου.

§ 9. Εἰς τοὺς διαχειριστὰς τῆς κληρονομίας μου συνιστῶ νὰ καταρτίσωσι καὶ ἐβλίσθηκην τοῦ σχολείου κατὰ τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν καὶ νὰ πρόμηθεύωσι τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν μάθησιν τῆς γεωγραφίας, τῶν μαθηματικῶν, τῆς φυσικῆς καὶ τῶν στοιχείων τῆς ἀστρονομίας ὅργανα, ἐπιμελούμενοι τῆς καλῆς συντηρήσεως αὐτῶν.

§ 14. ...Ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψωσι καὶ μὴ ἐκπληρώσεως τῶν περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς θελήσεώς μου διατάξεών μου διατάττω νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μὴ οὐσαι διατάξεις αἱ προηγούμεναι διατάξεις μου καὶ καθιστῶ κληρονόμους μου τοὺς ἐπιζῶντας πλησιεστέρους συγγενεῖς μου.

§ 18. Παρακαλῶ δὲ τοὺς ἐν Ἀμφίσσῃ διαχειριστὰς τῆς κληρονομίας μου νὰ τελῶσι κατ' ἔτος κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου.

Κι' ὁ διαθέτης σιωπᾷ. Ἡ ὑπαγόρευση τῆς διαθήκης τοῦ ἔχει τελειώσει. Μὲ τὴν ψυχὴ ἀλαφρωμένη καὶ πλημμυρισμένη ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς εὐεργεσίας ἀπαντᾷ ἔχι στὴν ἐρώτησιν τοῦ συμβολαιογράφου, ἂν ἔχει τίποτε νὰ προσθέσει. Στὴ συνέχεια ὁ συμβολαιογράφος τὴ διαβάζει ἐνῶ ὁ διαθέτης ἱκανοποιημένος βλέπει τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἐνσαρκιώνεται καὶ στὴ φαντασία του νὰ προβάλλει τὸ διδακτήριον γεμάτον μαθητέας. «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα...». Ἀπ' τὴ ζωὴ πλέον δὲν περίμενε τίποτ' ἄλλο. Τὸ ἄστρο του ἔβαινε μπρὸς στὴ δύση του. Ὁ συμβολαιογράφος συνεχίζει: «Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν παρέδωκα τὴν διαθήκην πρὸς τὸν διαθέτην καὶ τοὺς μάρτυρες, οἵτινες ἰδίᾳ ἕκαστος τὴν ἀνέγνωσαν καὶ τὴν παρετήρησαν καὶ μετὰ ταῦτα ὑπέγραψαν αὐτὴν ὁ διαθέτης, οἱ τρεῖς μάρτυρες καὶ ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος

πρὸς τὴν ἄνω ἡμερομηνίᾳ καὶ τόπῳ.

Ἦστερα ἀπὸ μικρότερον τῶν δύο ἐτῶν διάστημα, στίς 12 τοῦ Φλεβάρη τὸ 1875 ὁ Ν. Γιαγτζῆς ἄφηκε τὴν τελευταία του πνοὴ ἔπειτα ἀπὸ 79 χρόνια ζωῆς. Ἡ Ἐρμούπολις ποὺ τὸν ἀγάπησε καὶ τὸν τίμησε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου πολίτη της, —ἐκεῖ ἄλλωστε πέρασε καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του,— τὸν πένθησε σὰν δικό της παιδί. Ἡ καρδιά του ὁμως ἔμεινε γιὰ πάντα στὴν Ἀμφίσσα, στὴν πόλιν ποὺ πρωτοαντίκρουσε τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Στὴν Ἀμφίσσα λίγοι ἦσαν αὐτοὶ ποὺ τὸν θυμόντουσαν ἔπειτα ἀπὸ σχεδὸν μισὸν αἰῶνα ζωῆς μακριὰ της. Ὅμως μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς διαθήκης του καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ὥρεας του, ὅλοι συγκινήθηκαν, συζητοῦσαν τὸ γεγονός καὶ θαύμαζαν τὴ μεγαλοψυχία τοῦ λησμονημένου συμπατριώτη τους. Προσφορά πάρα πολὺ μεγάλη γιὰ τὴν ἐποχὴ. Τὰ κίνητρα αὐτῆς τῆς χειρονομίας δὲν ἦταν ἡ δόξα, δὲν ἦταν ὅτι ἤθελε νὰ μείνῃ ἀθάνατος ἐν ὀνόματι του. Ἦταν ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ μορφωσιν, γιὰ τὰ «γράμματα», ποὺ ὁ ἴδιος ἔδλεπε τὴν ἀμύθητη ἀξία τους, κι' ἡ ἀγάπη ποὺ ἔτρεφε γιὰ τὴ γενέτειρά του. Τὴν προσφορά του μιμήθηκαν ἀργότερα γ' ἄλλοι σχηματίζοντας ἔτσι μιὰ παράδοση γιὰ τὴν πόλιν μας, ποὺ καὶ σήμερον συνεχίζεται, καὶ ποὺ τόσα ἔχει προσφέρει σ' αὐτή. Ὅμως ὁ «πρῶτος διδάξας», καὶ ὁ μεγαλύτερος εὐεργέτης, θὰ παραμένει ὁ Νικόλαος Γιαγτζῆς.

ΕΚΤΕΛΕΣΗ τῶν διαθεσεῶν τοῦ: Ὁ ἄνθρωπος Ἀμφίσσης δέχτηκε τὴν προσφορά του —δὲν ἦταν νὰ τὴν ἀφήσει νὰ πάει χαμένη— κι' ἔτσι ἄρχισε τίς ἐνέργειες γιὰ τὴν πραγματοποίησίν της, σύμφωνα πάντα μὲ ὅ,τι ἔγραφε στὴ διαθήκην του. Ἐτσι τὴν ἴδια χρονιά κιόλας ἔγιναν τὰ σχέδια κι' ἄρχισαν οἱ ἐργασίες. Τὸ οἰκόπεδο ποὺ διέθετε ὁ Ν. Γιαγτζῆς

βρίσκεται στη θέση της πλατείας πού, μέχρι λίγα χρόνια πριν, ήταν η προτομή του Δ. Ψαρρού, και συνεχιζόταν και στο χώρο που βρίσκεται σήμερα η Νομαρχία. Πολύ μεγάλο και κατάλληλο για το σκοπό που έριξε ο διαθέτης. Πάνω από 6 χρόνια κράτησαν οι εργασίες για την ανέγερσή του, και το Σεπτέμβριο του 1882 άρχισε να λειτουργεί. Και συνέρρευσαν όχι μόνο οι Αμφισσείς αλλά νέοι απ' όλο το νομό κι' άλλοι έξω απ' αυτόν κι' άκουσαν για πρώτη φορά τη χρονιά εκείνη μέσα στις αίθουσές του τα μαθήματα του Έλληνικού Σχολείου και του Γυμνασίου. Ήταν το μόνο που υπήρχε στην περιφέρεια, κι' απ' τὰ πιό παλιά στην Ελλάδα. Ήταν ωραίο κτίριο με πάρα πολλές ευρύχωρες και ευήλιες αίθουσες, μεγάλο προαύλιο, βιβλιοθήκη κι' όλα τ' απαραίτητα όργανα για τὰ μαθήματα της Φυσικής, των Μαθηματικών, της Γεωγραφίας, και θεωρήθηκε δίκαια σαν ένα απ' τὰ καλύτερα διδακτήρια στα Βαλκάνια. Πάνω απ' την κυρία είσοδο, κατά την επιθυμία του ευεργέτη, τοποθετήθηκε μαρμαρίνη επιγραφή που έγραφε: «Νικόλαος ο πρότερον Αναγνώστης Γιαγτζής ανήγειρεν» έγεννήθη εν Αμφίσση εν μηνί Σεπτεμβρίω του 1796». Εξ άλλου προς τη θόρεια πλευρά του Γιαγτζείου (που έβλεπε στην όδo Β. Βασιλοπούλου) αντί όποιουδήποτε άλλου μνήματος οι διαχειρισται κατασκεύασαν ανδριάντα του ιδρυτή και στη βάση του τοποθετήθηκαν τὰ όστᾶ του.

Επίσης πρέπει να τονιστεί ότι τὰ σχολεία (Έλληνικό — Γυμνάσιο) λειτουργούσαν απ' τὰ έσοδα της περιουσίας του ευεργέτη και των άλλων μιμητών του, μέχρι ότου το κράτος ανέλαβε γενικῶς την παιδεία.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΓΙΑΓΤΖΕΙΟΥ:

Αμέσως με την έναρξη της λειτουργίας του το Γιαγτζείο επανδρώθηκε με άρι-

στους καθηγητές, που άρχισαν να μορφώνουν τούς νέους σύμφωνα με τὰ Έλληνο-χριστιανικά ιδεώδη, δίνοντάς τους τις σωστές κατευθύνσεις για ν' αποδούν άριστοι επιστήμονες και χρηστοί πολίτες.

Ανάμεσα στους τόσους και τόσους εκπαιδευτικούς, που λάμπρυναν με τὸ πέρασμά τους, ξεχωρίζουν ο Γιαννης Γρυπάρης, ο Κεραμόπουλος κ.ά. Αλλά δεν ήταν μόνο οι «διδάσκοντες» που λάμπρυναν τὸ Γιαγτζείο. Τὸ δόξασαν κι' οι μαθηταί του, που ακολούθησαν τὴ λαμπρὴ ἀνοδικὴ πορεία, ἐξελιχθέντες σὲ μεγάλους ἐπιστήμονες, ἐρευνητές κι' ανθρώπους, γενικά, τοῦ πνεύματος. «Όλοι τους απ' τὰ θρανία τοῦ Γιαγτζείου χάραξαν τὴν πορεία που τούς οδήγησε ψηλά. Όλοι αὐτοί τί θά ήταν ἂν δὲν υπήρχε τὸ Γιαγτζείο; Τὸ ὅτι οἱ περισσότεροί προέρχονταν απ' τὴν ἀπλῆ, τὴ φτωχή, λαϊκὴ τάξη και κάτω απ' τίς συνθήκες που ἐπικρατοῦσαν τότε, δείχνει ὅτι εἶναι ἀμφίβολο ἂν θά μπορούσαν νὰ συνεχίσουν, ξεπερνώντας αὐτὰ τὰ μεγάλα ἐμπόδια που ἐφραζαν τὸ μέλλον τους. Αὐτὸ και μόνο δείχνει τὸ ὕψος τῆς ευεργεσίας τοῦ ἀείμνηστου Ν. Γιαγτζή.

Οἱ μαθητὲς «γνώριζαν» τὸν ευεργέτη, τὸν ιδρυτὴ τοῦ Σχολείου που φοιτοῦσαν «τῇ εὐγενεῖ φροντίδι» τῶν καθηγητῶν τους και τοῦ ἐδειχναν τὴ μεγάλη εὐγνωμοσύνη, που τοῦ ἔτρεφαν, ἰδιαίτερα τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας που, ὅπως εἶχε ζητήσει, γινόταν τὸ μνημόσυνό του. Στὴ μικρὴ γιορτὴ που δινόταν στὸ Γιαγτζείο, μαζί με τὸ συμβολικὸ δάφνιο στεφάνι, τραγουδοῦσαν και τὸν ὕμνο:

«Δέξου πατέρα μας Γιαγτζή και σεις οἱ ἄλλοι ευεργέτες τὸ μέτωπό σας νὰ δεχθῇ ἓνα ὀλόθερμο φίλ! γεμάτο εὐγνωμοσύνη, γεμάτο καλωσύνη... στὸ γιόρτασμα τῆς μνήμης σας, νὰ εἶναι πανηγύρι...».

Έτσι πέρασαν 56 χρόνια συνεχούς λει-

τουργίας του Γιαγτζείου, 56 χρόνια κατά τα όποια εκπλήρωνε τὸν «ὕψιλό σκοπὸ του». Ὅμως στὰ 1938 οἱ σεισμοὶ ποὺ ἐπληξάν τὴν πόλιν μας, δὲν τὰφτησαν ἀπείραχτο. Τοῦ προξένησαν θλάδες, ἔχι ὅμως ἀνεπανόρθωτες, κυρίως ραγίσματα ποὺ, κατὰ πολλοὺς, δὲν ἐνέπνεαν ἀνησυχία. Οἱ τότε ὑπεύθυνοι ὅμως, ἀπὸ ὑπερβολικὸ φόβο, ἀνάφεραν στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ὅτι εἶχε καταστεῖ ἐτοιμόρροπο, κι' ἔτσι ἐγκαταλείφθηκε τὸ κτίριο. Τὸ Γυμνάσιο μεταφέρθηκε στὸ Δελμούζειο, ποὺ εἶχε ἀνεγερθεῖ τότε κι' ὀνομάστηκε πλέον «Γιαγτζεῖον — Δελμούζειον». Γιὰ νὰ καταδαφιστεῖ ὅμως τὸ «ἐτοιμόρροπο» Γιαγτζεῖο χρειάστηκαν πολλὲς προσπάθειες, μέχρι καὶ ἐκρηκτικὰ, ἀν καὶ ἦταν μέσα στὴν κατοικημένη περιοχή τῆς πόλεως. Πήραν πάντως τὴ μαρμάρινη ἐπιγραφή, τὴν προτομὴ καὶ τὰ ὀστά τοῦ εὐεργέτη, τὴ μεγάλη βιβλιοθήκη, τίς εἰκόνες τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τὴ δική του, ποὺ εἶχε ζητήσει ν' ἀναρτηθοῦν στίς αἰθουσες, καὶ τὰ μετέφεραν στὸ «Γιαγτζεῖο — Δελμούζειο», ὅπου βρίσκονται σήμερα, γιὰ νὰ θυμίζουν τὴν ἀγραφὴ ἱστορία τους ποὺ συνεχίζεται εἰς «αἰῶνα τὸν ἅπαντα», κατὰ τὴ θέληση τοῦ διαθέτη.

Καθὼς προανέφερα σκοπὸς τοῦ διαθέτη ἦταν «ἀνέγερσις» καὶ «συντήρησις» Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ Γυμνασίου, καὶ σὰν πόρους του ὀρίζε τὰ ἐναπομείναντα ἀπ' τὴν ἀνέγερση, τοὺς τόκους τούτων, καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἀκίνητης περιουσίας του καὶ μάλιστα ἀπ' τ' ἀγρόκτημά του «Αὐλάκι» (συνολικῆς ἐκτάσεως 4.500 στρεμμάτων ἐκ τῶν ὁποίων 2.100 στρέμματα

καλλιεργήσιμα). Ὅταν ἐπαψε ἡ αὐτοσυντήρηση τῶν Σχολείων τὰ εἰσοδήματα κατατίθονταν στὴν Τράπεζα καὶ σήμερα ἔχουν φθάσει τὰ 5 περίπου ἑκατομμύρια τὰ ὅποια ἡ Διαχειριστικὴ Ἐπιτροπὴ, ὡς πληροφορήθηκα, μὲ ἀπόφασί της πρόκειται νὰ διαθέσει γιὰ ἀνέγερση Πνευματικοῦ Κέντρου στὴν πόλιν μας.

Κι' ὅμως αὐτὸς ὁ Μεγάλος Εὐεργέτης παραγκωνίστηκε, δὲν κατέχει τὴ θέση ποὺ τοῦ ἀρμόζει. Γιὰ τὴ ζωὴ του, ποὺ συνδέθηκε μὲ τὸν ἐθναπελευθερωτικὸ ἀγώνα καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ τόπου λίγα πράγματα γνωρίζουμε. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι παραγνωρισμένος στὸ Γυμνάσιο ποὺ αὐτὸς ἀνήγειρε καὶ συντήρησε. Ἐνῶ διαθέτονται ὥρες γιὰ ἄλλα θέματα, ἔχι τόσο πουδαῖα, δὲ γίνεται μιὰ ὀμιλία —παρουσίαση τῆς ζωῆς του, οὔτε τονίζεται ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς του. Δὲν ἐκδόθηκε ἕνα βιβλίο γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ τὴ δράση του, οὔτε τιμήθηκε ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου του καὶ τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπ' αὐτόν. Θὰ τιμηθοῦν ἄραγε τὰ 100 χρόνια λειτουργίας —ποὺ συμπληρώνονται σὲ 5 χρόνια— τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ Γυμνασίου του;

Ἔτσι θὰ σπάσει κάπως τὸ τεῖχος τῆς λήθης ποὺ σκεπάζει αὐτὸν τὸν Μεγάλον Εὐεργέτη. Ἐνα μνημόσυνο τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ποὺ ἄλλωστε τὸ ζήτησε ὁ ἴδιος, δὲν ἀρκεῖ. Δείχνει ἀδιαφορία πρὸς τὸν ἄνθρωπο ποὺ τόσα προσέφερε στὸ τόπο μας μ' ἀποκορύφωμα τὴ διάθεση τῆς περιουσίας του γιὰ τὴν ἀνέγερση καὶ συντήρηση τοῦ Γυμνασίου. Μ' αὐτὰ πιστεύω θ' ἀνυψωθεῖ ὁ Μεγάλος Εὐεργέτης στὴ θέση ποὺ τοῦ ἀξίζει.

Συμπατριώτη,

Μὴν πετᾶς τὸ περιοδικὸ τοῦτο. Ἔστω καὶ ἂν δέ σοῦ ἀρέσει μὴν τὸ καταστρέφεις.

Δῶστο σὲ κάποιον ἄλλο. Μπορεῖ ν' ἀρέσει σὲ κεῖνον.

ΕΠΙ

Καταβ
χρήματα
πες του.
λὺ φιλότι
ἦταν, ἀγ
τὰ παρέδ
τερα ξέσ
μυστική
μοίρασε
Ὁ Γο
«Τὰ Σάλ
ἐπλων κ
κατὰ τὴν
ἢ προγρα
ναὶ σὲ το
ξε τὸ ἀν
νο γένος.
πᾶμε καὶ
κι' ὁμορφ
ται πάθος
ἀγαθὸ, τὴ
εἶωμα τοῦ
ρα τὸν ἐσ
ὁ Ἡσαΐας
τριάρχη κ
ταξίδι το
τας μαζί
συμβούλιο
κρεμῇ θέμ
Καὶ σὰ
σως σ' ἐπ
ἄλλους ἡγ
Ὁ Κρέ
τριάρχης

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΑΛΩΝΩΝ ΗΣΑΪΑΣ

Ο ΠΑΡΑΜΕΡΙΣΜΕΝΟΣ ΕΘΝΕΓΕΡΤΗΣ

ΔΗΜ. Ι. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Β'

Καταθέτει μάλιστα πρώτος τὰ πρώτα χρήματα πού διέθετε κι' ἄδειασε τὶς σέπες του. Κι' ἐκείνοι τὸν ἀκολούθησαν πολὺ φιλότιμα. Κι' ὁ Φούντας ἐντιμος, ὅπως ἦταν, ἀγόραζε ὅπλα στὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὰ παρέδιδε στὸν Ἡσαΐα κι' ἔταν ἀργότερα ξέσπασε ἡ Ἐπαναστάση, ἄνοιξε τὴ μυστικὴ ἀποθήκη τῶν Σαλώνων καὶ τὰ μοίρασε στὰ παλληκάρια τοῦ Πανουργιᾶ.

Ὁ Γούδας μᾶς ἐνημερώνει λέγοντας «Τὰ Σάλωνα μετεβλήθησαν εἰς ἀποθήκην ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων ἀναγκαιοτάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην». Νὰ τί κάνει ἡ προγραμματισμένη ἀγωνιστικότητά. Εἶναι σὲ τούτῃ τὴν ὥρα ἡ Μορφὴ πού δίδαξε τὸ ἀνθρώπινο χρέος πρὸς τὸ ἀνθρώπινο γένος. Σὲ τέτοιες ὥρες ὅλα ὅσα ἀγαπᾶμε καὶ πονᾶμε καὶ μᾶς γεμίζουν χαρὰ κι' ὁμορφαίνουν τὴ ζωὴ, ὅλα μαζὶ γίνονται πάθος καὶ παλμός γιὰ τὸ ὑπέρτατο ἀγαθό, τὴ Λευτεριά. Εἶναι τὸ πιὸ ἐντονο εἶωμα τοῦ Ἡσαΐα. Γι' αὐτὸ δίνει ὀλόπλευρα τὸν ἑαυτό του. Στὴν αὐγὴ τοῦ 1821 ὁ Ἡσαΐας παίρνει μῆνυμα ἀπ' τὸν Πατριάρχη καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν Πόλη. Στὸ ταξίδι του ἔδωσε νομιμοφάνεια παίρνοντας μαζὶ του 2 μέλη ἀπ' τὸ Ἡγούμενο-συμβούλιο τοῦ Ὁσίου Λουκά, πού εἶχε ἐκ-κρεμῇ θέματα.

Καὶ σὰν ἔφτασε στὴν Πόλη ἦρθε ἀμέσως σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους ἡγέτες Φιλικούς.

Ὁ Κρέμος μᾶς θεατῶναι πὼς ὁ Πατριάρχης ὑπέβαλε τὸν Ἡσαΐα σὲς ταλαι-

πωρίες τοῦ ταξιδιοῦ, γιατί ἔπρεπε νὰ πά-ρη προσωπικὰ τὸ σύνθημα τοῦ Σηκωμοῦ. «Συσχεψάμενοι μετὰ τοῦ Πατριάρχου, λα-βόντες τὴν ἐμπιστευτικὴν ἀποστολὴν πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐφοδια-σθέντες μετὰ τῶν οἰκείων ἐγγράφων τῶν τε ἐταίρων καὶ τοῦ Πατριάρχου κατήλθον εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκά περὶ τὸν Μάρτιον» συμπληρώνει ὁ Κρέμος. Οἱ Φι-λικοὶ λοιπὸν ἔδωσαν γραπτὲς ἐντολὰς γιὰ νάχη τὴν ὑπευθυνότητα τῶν πράξεων καὶ γιὰ νὰ δώση καὶ στοὺς ἄλλους ἡγέτες τῆς Φιλικῆς τὶς ὁδηγίες.

Ὁ Γ. Κορομηλάς, μάλιστα, λέει πὼς ὁ Ἡσαΐας πῆρε ἐντολὴ νὰ ἐπισκεφθῇ προ-σωπικὰ ὁ ἴδιος ὠρισμένους ἀρχιερεῖς τὸν Ναυπλίου Γρηγόριο, τὸν Τριπόλεως Δα-νιήλ, τὸ Νεόφυτο Ταλαντίου, τὸν Διονύ-σιο Ἀθηνῶν καὶ πρὸ παντὸς τῶν Παλαι-ῶν Πατρῶν Γερμανό. Γιὰ ποῖον λόγο; Πα-ρακεκινδυνευμένο; Ἄρα ἦταν διαγγελέας τοῦ μηνύματος σὲ εὐρύτερο χωρὶς ὁ Ἡσα-ΐας κι' ὅπως λέει ἡ στοματικὴ παράδοση στὴ θέσῃ «Δανιήλ» τῆς Δεσφίνας εἶχε κα-θορισθῇ ν' ἀνάψῃ ἡ συνθηματικὴ φωτιά ταυτόχρονα καὶ στὸ Μωριά. Κι' οἱ Δεσφι-νιώτες τὴν ἀναψαν μὲ τὴν παρουσία τοῦ Ἡσαΐα τὴν καθορισμένη ἡμερομηνία, μὰ τοῦ κάκου καρτεροῦσαν νὰ ἴδουν κι' ἀπ' τὸ Μωριά τὴν φωτιά. Τὴν ἡμέρα μάλιστα αὐτὴ οἱ Δεσφινιώτες σκότωσαν καὶ τὸν Τοῦρκο Χασάν - Ἀγὰ πού εἶχε τὸν ὄντα του στὸ Κατσαλιρέικο σπίτι —στὸ ψήλω-μα τοῦ χωριοῦ— γιατί αὐτὸς ὁ πονηρὸς ἀστυνομικὸς μόλις πληροφορήθηκε τὸ γε-

γονός υποψιάστηκε πώς ελοι οι δρόμοι που οδηγούν στα Σάλωνα θά ήταν πιασμένοι από ένοπλους. Χρησιμοποίησε και κάποιο τέχνασμα με τη βοήθεια μιας δμορφης Δεσφινιωτοπούλας από τη γενιά των Μαρθαίων (Άλεξίου) που φώναζε ψεύτικα όνόματα για να συσκοτίση την αναχώρησή του. Έτσι πήρε το δρόμο προς Συκιά κι' από κει με θάρρα πίστευε πως θα περάση προς Συκιά ή Γαλαξειδί ή Ίτέα.

Διάλεξε ένα άπίθανο δρομολόγιο· όμως σκόνταψε πάνω στους πρώτους αγωνιστάς της Έλευθερίας και τον σκότωσαν, γι' αυτό και σήμερα ακόμα ονομάζουν οι χωριανοί τη θέση αυτή «στον Τουρκο». Την πρώτη τους αυτή επαναστατική ενέργεια οι Δεσφινιώτες την πλήρωσαν με μια μαζική ανθρωποσφαγή στην ίδια περίπου τοποθεσία που την αποκαλούν «Μνήματα και Σκοτωμένους».

Εναγυρίζουμε στο Αλλουκαίτικο (παρاليا Άντικύρας στο σημερινό Έργοστάσιο της Γαλλ. Έταιρίας Πεσσινέ) που άραξε το πλοίο με τον Ήσατα στις 11 του Μάρτη. Τράβηξε ίσα για τον Όσιο Λουκά γιατί τον καρτερούσε ο Θανάσης Διάκος.

Κατά το βραδάκι συνάχτηκαν οι πιο έμπιστοι καλόγεροι στο γυναικωνίτη της Έκκλησιās για ν' ακούσουν απ' το στόμα του Ήσατα το Μεγάλο Μήνυμα. Τότε κατάλαβαν οι καλόγεροι πως το ταξίδι το έκαμε ο Ήσατας, γιατί έπωμιζότανε την Εύθυνη για την ανάσταση του Γένους.

Κι' ο κάθε συνέδρος ορκίστηκε στο Ευαγγέλιο «να έργασθι τελεσφόρως». Δεν είναι πια δ' Ήσατας μια άφηρημένη έννοια αγωνιστή, είναι τώρα ένας συγκεκριμένος, χειροπιαστός τύπος, μεστός από ζεστό κι' αληθινό περιεχόμενο· θώρακάς του ή ύψηλοφροσύνη, άσπίδα ή ελεύθερη βούληση κι' οδηγήτρα δύναμη ο στοχασμός άτόφιος, ολοκληρωμένος για το Μεγάλο

σκοπό. Κι' έπως με περίσκεψη ενεργούσε στα δυο πρώτα στάδια δηλ. στη μύηση και στην οργάνωση του Κινήματος, έτσι και τώρα σηκώνει στις πλάτες του το ποσοστό της Ιστορικής του ευθύνης.

Πάντως τούτη ή συνεδρίαση είναι ή ιδρυτική πράξη για την Έθνικη εξέγερση στη Ρούμελη. Ληξιαρχός της φωτεινός, ο Δεσπότης. Και μάρτυρες — Έθελοντές θανάτου — οι Σύεδροι.

Σ' αυτούς τους άφανείς συνέδρους γυρίζει ευλαδικά ή σκέψη μας. Πόσοι απ' αυτούς δεν αποχεχάστηκαν όλοτελα, αν και σφράγισαν με το αίμα τους το Μεγάλο έργο για να δοξαστούν άλλοι και να τους τυλίξη σπάταλα ή αϊγλη; Ρόλοι μεγάλοι και ρόλοι άσημοι μπερδεύτηκαν έτσι που χρειάζεται κάποια άλλαγή στην ιστορική σκηνογραφία.

Η δόξα αυτή που δεν κοιμήθηκε ποτέ σε μαλακό χορτάρι άς σκεπάζη τις άληθινά Μεγάλες Άξίες κι' άς είναι άνεμπόδιση ή θριαμβική προέλασή τους στην Άθανασία και Φωτεινή για τις μεταγενέστερες γενιές...

Εκείνη τη βραδυά όρίστηκε ως άρχηγός της Περιοχής ο Διάκος.

Κι' από το έπόμενο πρωτ (12 Μαρτίου) καλόγεροι, ύπηρέτες και φύλακες του Μοναστηριού «κατέστησαν άεικίνητοι εις ύπηρεσίαν της Έπαναστάσεως... λαμπρόνοντες τα όπλα, δένοντες φυσίκια κι' όχυρούντες την Μονήν». Αυτό είσηγήθηκε ο Ήσατας. Κι' αφού ετοιμάστηκε ή Έπανάσταση στη Βοιωτία, τράβηξε ο Ήσατας για τα Σάλωνα. Έπρεπε να επικοινωνήση προσωπικά και με τους άρματωλούς της Λοκρίδος και Δωρίδος, τον Πανουργιά, Δουβουνιώτη, Τράκα, Σκουλοκομήτη και τους Γαλαξειδιώτες Καπεταναίους.

Αυτή ή φωτισμένη δραστηριότητα του Άρχιερέα Άγωνιστή «Μέγα επήνεγκεν ήθικόν άποτέλεσμα» μάς λέγει ένας απ'

τούς πιδ ἀντικειμενικούς ιστορικούς τῆς ἐποχῆς ὁ Φιλήμων.

Στὴν Ἀμφισσα κινήθηκε μὲ τὴν ἴδια ζωτικότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια σύνεση ὁ Ἡσαίας. Κάτι κατάλαβαν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' ὁ Δεσπότης μὲ δεξιότητες τοὺς ἀποκοίμισε.

Ἡ ἀγωνιστικότητα, ἡ τόλμη, ἡ συνέπεια καὶ τὸ θῆθός του διωχέτευσαν στὴν ψυχὴ καὶ τὸ Νοῦ καὶ τῶν ραγιαδῶν τὸ «Ἐλευθεροῦτε Πατρίδα». Ὁ ἴδιος ἄγρυπνος κι' ἀκούραστος στὸ μετερίζι του παντοῦ κατευθύνσεις καὶ συμβουλές. Κι' ὅλοι ἐχουν ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη στίς ἐνέργειές του «ἡ ὄψη τῶν κατοίκων ἡλλοιοῦτο ὁσημέραι ἐπὶ τὸ πολεμικώτερον» μόνον οἱ Τοῦρκοι ἐτύφλωττον, μᾶς λέει ὁ Ἱστορικός.

Γενικὸς ἀρχηγὸς στὴν Περιφέρεια ὀρίστηκε ὁ Γερο - Πανουργιάς πὺ ἀνηγορίζει μὲ τὰ παλληκάρια του στὸν Προφήτη Ἡλία καρτερῶντας τὸ σύνθημα.

Ὁ Ἡσαίας ἀλαφρωμένος τώρα ἀπ' τὶς ἐνέργειές του παίρνει τὸ δρόμο γιὰ τὸν Ὅσιο Λουκά. Εἶναι ἡ ὥρα πιά ν' ἀφήσῃ τὴν Πατερίτσα καὶ νὰ πιάσῃ στὰ χέρια του τὸ καρυσόφυλλο. Καρτερεῖ ὅμως μάταια τὸ σύνθημα τῆς Μεγάλῃς Φωτιᾶς στὴν καθορισμένη ἡμερομηνία μὲ τὸ Μωριά, τὴν 23ῃ Μαρτίου. Καὶ κείνος τὴν ἀναψε στὴ θέση Δανιὴλ τῆς Δεσφίνας προσωπικὰ ὁ ἴδιος. Γι' αὐτὸ ἀναπτύσσει πρωτοβουλία συγκροτεῖ μιά μικροσύσχεψη στίς 26 Μαρτίου μὲ τὸ Διάκο καὶ Ζαφεῖρη, στέλεχος τῆς Φιλικῆς ἀποφασίζον νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἐπανάσταση στίς 27 μ' ὅλη τὴ λαμπρότητα πὺ ἐπέβαλε ἓνα τόσο σημαντικὸ γεγονός. Νὰ τὰ ἡγετικά του προσόντα. Τὸ Μεγάλο ὄνειρο σαρκώνεται αὖρις γιὰ τέτοιες ὕψηλές καταξιώσεις ἀξίζει ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῇ. Κι' ὅταν μάλιστα ὁ ἴδιος θεμελιώνει καὶ οἰκοδομεῖ τὶς προϋποθέσεις, πόση εὐτυχία πρέπει νὰ νοιώθῃ; Ἐτσι πρέπει νὰ καθοδηγηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ν' ἀν-

τλή καὶ νὰ αἰσθάνεται εὐτυχία ἀπ' τὴ δική του δημιουργία.

Στὸ γλυκοχάραγμα λοιπὸν γίνεται ἡ δοξολογία ἡλιοπερίχυτη μέρα· μέρα ἀνεπανάληπτη σὲ συγκινήσεις καὶ σὲ θύμησης «ἅμα τῇ ἔφ' ἐφάλῃ δοξολογία μετὰ δακρύων χαρᾶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἡσαίου παρόντων τοῦτε Διάκου καὶ Ζαφεῖρη» μᾶς θυμίζει ὁ Κρέμος· οἱ λαμπροφορεμένοι κληρικοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Δεσπότη δονοῦν σύγκορμα τὰ συναγμένα παλληκάρια. Ὁ ὄρθρος αὐτὸς εἶναι καὶ ὄρθρος ψυχῶν ντυμένος τ' ἀμφιά του ὁ Ἡσαίας εὐχαίνει ἀπ' τὸ καθολικὸ καὶ κατευθύνεται στὸ προαύλιο. Ἐκεῖ στήθηκε τὸ ἀθάνατο μνημεῖο τῆς εὐψυχίας. Κρατῶντας μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι τὴν Πατερίτσα καὶ μὲ τὸ δεξιὸ μιά πρόχειρη σημαία ψέλνει ὁ Ἱεράρχης τὸ «Σῶσον Κύριε, τὸν λαόν Σου». Τὸ χιλιάρικο αἰτημα τοῦ Ἑλληνα, ἡ Λευτεριά, συναρπάζει τὶς ψυχές. Φιλοῦν εὐλαβικά τὸ χέρι τοῦ Προμάχου, φιλοῦνται μεταξὺ τους κι' ὀρκίζονται τὸν ἱερὸ ὄρκο πὺ τοὺς δένει σ' ὅλα τὰ ἀρρενωπὰ περπατήματά τους.

Ὁ Διάκος εὐλογημένος πιά ξεκινάει ἡ Βοιωτία ζῇ τὶς ἀστερωμένες ὥρες τῆς οἰκοδόμοι τῆς, οἱ θεμελιωτὲς τῆς Ἱστορίας μᾶς ἀνασυγκροτοῦν τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ στὸ πέρασμά τους ἀπ' τὰ ματωμένα χωριά· ἐκτονώνεται ὁ ραγιαδισμὸς καὶ τὴν κλιμάκωση τοῦ πόνου καὶ τοῦ σπαργαμοῦ, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς καταφρόνιας τὴν ἀντικαθιστᾷ ἡ Ἐθνικὴ βιταμίνη, ὁ λυτρωτικὸς ἀέρας τοῦ Σηκωμοῦ.

Ὁ Βαλαωρίτης μας ὀρθόδοξα συλλαμβάνει καὶ συγκεκριμενοποιεῖ τούτῃ τὴν ὥρα τοῦ Ἡσαία λέγοντας «Καὶ πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαίας νὰ βγῇ ψηλά στὸ ξέφαντο κι' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ τὸ φοβερὸ τὸν ὄρκο μας».

Ἀπὸ τὴ θίγλα τούτῃ, πὺ εἶναι σταθμὸς μαζὶ κι' ἀφετηρία, θ' ἀγναντέψῃ ἡ Ρωμοσύνη τὸ μέλλον τῆς τὸ φωτεινὸ ἔ-

τσι θα μάθη ο κόσμος πώς ή μήτρα του Δεσπότη και το ράσο του Παπαγιάννη — αδελφού του 'Ησαΐα — θα γίνουν φλάμπουρο χάρου για τους τυράννους...

Κατευδώντας το Διάκο ο 'Ησαΐας τραβάει για τα Σάλωνα αμέσως. Μά πριν αποχαιρετίσει τον 'Όσιο Λουκά ξαρματώθηκε τα ιερά του αμφιά' εγκαταλείπει για πάντα τον τόπο που του έθρεψε τον πνευματικό του κόσμο στα πρώτα του φτερουγίσματα. 'Η αλήκη της ψυχής ανοίγει το δρόμο στη δράση. Πριν όμως απομακρυνθεί απ' το μοναστηριακό χώρο γύρισε κι' έρριξε την τελευταία του ματιά κι' έκλαψε' «Δάκρυα κατέβρεξαν τās ροδόχρους παρειάς του προαισθανόμενος τον θάνατόν του εις Χαλκωμάταν» λέγει ο Κρέμος.

'Ασχημο καλογεροπαίδι ξαγνάντεψε και τον αποχαιρετάει με το 'Υπούργημα Γνήσιου Πατριδολάτρη 'Ηγέτη. 'Όμως δίχως να έναντιωνόμαστε στού σοφού τή γνώμη, ο φιλελεύθερος ανθρώπινος τύπος, ο αγωνιστής ποτέ δεν ζή συντροφιά με την απαισιοδοξία, ποτέ δεν πορεύεται μοιρολατρικά. Τα δάκρυα δεν μαρτυρούν μονάχα πεσσιμισμό ή μελαγχολική, αναπόληση παρελθόντος, αλλά και 'Εθνική Περηφάνεια. Κι' ο 'Ησαΐας από αίσθημα ευθύνης νοιώθει: ευτυχισμένα... Φτάνει λοιπόν την ίδια μέρα της 27ης Μαρτίου στο Μοναστήρι του Προφήτη 'Ηλία, λίγο πιο έξω απ' τα Σάλωνα. Κάνει την ίδια δοξολογία με την παρουσία του Πανουργιά. «Συνορκισθέντων όλων εκ νέου ύψούνται ή Σημαία της 'Επανάστασεως» μάς λέει ο Φιλήμων.

Τό ανατρίχιασμα κυριαρχεί σ' όλη την εικόνα του 'Εθνους και μπαίνει ασάλευτο θεμέλιο κι' αιώνιο στην 'Εθνική μας παράδοση.

Τώρα ο 'Ιεράρχης ζει με την ικανοποίηση πώς οι κόποι του πήραν συγκεκριμένη μορφή, πώς δεν λάθεψε στον προγραμματισμό της οργανωτικής του δουλειάς

γι' αυτό κι' 'Ιστορικές μαρτυρίες τον χαρακτηρίζουν «το κυριώτερον πρόσωπον, διπερ προεΐληφε τούς έγκριτωτέρους τών 'Επαρχιών 'Αμφίσσης - Λεβαδείας άνδρας εις τον μέγαν 'Εθνικόν αγώνα. Αύτῳ ὡς πιστῷ καί φιλοπάτριδι εὐόρκως ἐκτελοῦντι τὰ δεδογμένα ἐνεπιστεύετο ή Φιλική 'Εταιρεία πᾶσαν μυστικήν ἐνέργειαν, ὅσον ἀπέβλεπεν εις τήν προπαρασκευήν της 'Επαναστάσεως». Καί πιο κάτω «Οὐ μὴν, ἀλλὰ τῷ 'Ησαΐα, ὡς ἀνδρὶ θαρραλέῳ, ρέκτεη καί εὐσυνέτῳ ἀνέθετο τὸ τολμηρὸν ἔργον τοῦ ἐπιψηφίσας καί κηρύξας τήν 'Επανάστασιν».

Στήν 1η 'Απριλίου οι 'Επαναστάτες της Λεβαδείας μαζεύτηκαν στην 'Εκκλησιά της 'Αγίας Παρασκευής για να επισημοποιήσουν την 'Επανάσταση. Τήν ιεροτελεσσία τη λάμπρυνε κι' ο 'Ησαΐας. 'Υπογράφει και την 'Επанаστατική διακήρυξη της 'Επιτροπής. Καί τώρα με το 'Εθνικό δισάκι του στους ώμους, ξαναπαίρνει τη σπάτα για τα Σάλωνα. Πυρετική ή Συλλογή του. Στοχάζεται την εξέλιξη των γεγονότων στην Παρνασσίδα. 'Ηρθε για να θάλη, σέ καλό κανάλι τη μαχητικότητα και να προβλέψη το μέλλον.

Στήν 'Αμφισσα έν τῷ μεταξὺ παραδόθηκαν αρκετοί Τοῦρκοι καί με τὰ ὅπλα συγχροτήθηκε ἓνα ἐπίλεκτο Σῶμα πού κοντοζύγωνε τούς 50—60 άνδρες. Στήν καινούργια μορφή τοῦ 'Αγῶνα πού ἐπέβαλαν οἱ περιστάσεις, ο 'Ησαΐας ἀκολούθησε πιστά καί με ἀπόλυτη συνέπεια τούς ἀρματαωμένους της Παρνασσίδος.

Μαζί του πήγε κι' ο αδελφός του Παπαγιάννης, πού κι' εκείνος άφησε τη θρησκευτική του ἐπαλξη στή Δεσφίνα για ν' αποδοθῇ στόν ιερό αγώνα. Κοντά κι' ἓνας άνηψιός τους γυιός της μεγάλης του αδελφής.

Μόλις έμαθε ο Σουλτάνος την 'Επανά-

σταση διέταξε, όπως είναι γνωστό, τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τὸν Κιοσέ - Μεχμέτ νὰ προελάσουν καὶ νὰ πνίξουν στὸ αἷμα τὴν Ἐπανάσταση. Ἡ ἀναμέτρηση ἦταν ἀποφασιστικῆς σημασίας, γιατί θὰ ἦταν ἡ πρώτη σύγκρουση ἀνάμεσα σὲ ὀργανωμένο στρατὸ καὶ σὲ ἀπειροπόλεμους ἀγωνιστάς. Σὲ τέτοιες ὥρες χρειάζεται ὁ ἐμφύχωτής. Αὐτὴ ἡ αἰτία ὑποχρέωσε τὸν Ἡσαῖα νὰ μὴν ἱερουργήσῃ τὸ πρῶτο Πάσχα ἐλεύθερο στὴν Ἀμφισσα, ἀλλὰ νὰ συνοδεύσῃ τοὺς μαχητάς. Ἀταλάντευτῃ ἡ πορεία του· οἱ συμβουλές ἔχουν ἀπήχηση, ἔταν τίς ἐφαρμόζουν οἱ ἴδιοι οἱ σύμβουλοι πρῶτοι. Σὰν ἀντίκρυσαν ὁ Διάκος κι' ὁ Δουδουνιώτης, ποὺ ἐρισκόταν στοὺς Κομποτάδες, ν' ἀκολουθῇ τὸν Πανουργιᾶ κι' ὁ Ἡσαῖας, ἀποσβολώθηκαν. Κι' ὅμως ἦταν παρὼν ὡς Νικηφόρος τοῦ Ὑψους. Ἡ ὥραιολογία εἶναι εὐκολὴ δουλειά, ἡ πράξι ὥστόσο ἐλέγχει τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀκέραιου ἀνθρώπου. Γιὰ τὴν κατήχησι πολλοὶ ἴσως βοήθησαν στὸ χαράκωμα τῆς τιμῆς, ὁ Πρῶτος κι' ὁ Μόνος Δεσπότης ποὺ τῷ ἔδωκε μὲ τὸ αἷμα του. Ὅσοι μετασηματίζονται σὲ Ὀδηγητικὲς Προσωπικότητες οἱ ἄνθρωποι.

Ἡ ἀπόφασι τῶν ὀπλαρχηγῶν ν' ἀντισταθοῦν ἦταν παραλογισμὸς ὀλοφάνερος. Τὴ σκοπιμότητα τῆς μάχης σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον — Ἀλαμᾶνα — Χαλκωμάτα — ὀρόσημο αἰώνιο τῆς Ἱστορίας — δὲν μπορῶ νὰ πάρω μὲ ἕρκο ποιὸς τὴν σκαρφίστηκε. Πάντως χρειάζεταν μεσιτωμένος ἐγκέφαλος γιὰ νὰ συλλάβῃ τὸ θέμα. Κι' ἂν δὲν ἦταν ὁ ἐμπνευστής, ἀσφαλῶς ἦταν θασικὸς θεμελιωτής ὁ Ἡσαῖας. Τὸ πρῶτο ραντεβὺ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τῆς Γῆς μας γιὰ τὴν ἀνάστασι τοῦ ἔθνους κλείστηκε σὲ τοῦτα τὰ ματωμένα χώματα· τὸ σκηνικὸ ἀσύλληπτο κι' ἀνεπανάληπτο· λίγες μισοπνιγμένες φωνές θὰ κονταρομαχοῦσαν ὑψώνοντας τὸ Ὀλύμπιο ψυχικὸ μεγαλεῖο τοὺς μὲ τὸ ἀτέλειωτο λεφούσι

τοῦ Ἰσλάμ, κι' εἶδαν τὴν κατάστασι ἀπὸ ξάστερη ὀπτικὴ γωνιά κι' ὁ Δεσπότης δόνει τοὺς γνήσιους φορεῖς τῆς πανανθρώπινης ἀντίθεσης στὰ σατανικά σχέδια τοῦ κατακτητῆ. Τὸ αἱμάτινο ὀλοκαύτωμα τοὺς κατέστησε πανίσχυρους ἐκφραστὲς τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν.

Νὰ τί ἔδωσε τὸ Πολεμικὸ Συμβούλιο στὶς 19 Ἀπριλίου στοὺς Κομποτάδες. Ἡ μαρτυρία τοῦ Γούδα τεκμηριώνει τὴν ἀποψή μας γιὰ τὸν Ἡσαῖα: «ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ἐνέπνευσεν ἀπάσας τὰς ἀρετὰς εἰς πολλὰ τέκνα τῆς Παργασίδος. Καὶ πρῶτον πάντων ἐδωρήσατο αὐτοῖς καθ' ἅπαντα ἄξιον τῶν περιστάσεων ἐκείνων ἀρχιερέα τὸν Πρωτομάρτυρα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸν Ἡσαῖαν».

Δὲν θὰ ὑπείσέλθωμε στὶς λεπτομέρειες τῆς μάχης. Πάντως ὁ Ἡσαῖας στάθηκε κοντὰ στὸ Διάκο, στὴ Χαλκωμάτα. Τὸ ὀθωμανικὸ λεφούσι στὰ γλυκοχαράματα τῆς 22ας Ἀπριλίου κατηφόριζε ἀπ' τὸ Ζητούνι ἀνυποψίαστα· ἡ μάχη πέρασε ἀπὸ πολλὲς φάσεις· κι' ἔταν οἱ ὀπλαρχηγοὶ κατάλαβαν τὴν κυκλωτικὴ κίνησι τῶν Τούρκων καὶ παράγγειλαν στὸν Ἡσαῖα νὰ ὑποχωρήσῃ, Κεῖνος ἀρνήθηκε κατηγορηματικά.

Προτίμησε τὸ θάνατο μὲ ἀπίθανη ἐγκαρτέρηση· ὁ τέτοιος θάνατος εἶναι ἡ πιὸ ἀγέραστη προέκτασι τῆς ζωῆς. Γιατὶ πάλαιψε γιὰ τὴν Ἐθνικὴ ἀνάπλασι, γιὰ ἕναν κόσμο ὁμορφὸ στὴν ψυχῇ, ζωντανὸ στὴ δράσι κι' ἐλεύθερο στὴ Σκέψι.

Ὅταν λοιπὸν ἡ μάχη ἦταν στὴν πιὸ δραματικὴ τῆς κορύφωσι, ἀκούγονταν ἐκτὴ ἡ φωνὴ τοῦ Δεσπότη ἐνθαρρύνοντας τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ πολέμαρχου: «ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν ἀδελφοί μου».

Εἶδε τὸν ἀδελφὸ τοῦ Παπαγιάννη καὶ τὸν ἀνηψιὸ του νὰ πνίγωνται στὸ αἷμα· οἱ τροχοὶ δυστυχῶς τῆς Ἱστορίας δὲν κινούνται εὐκολα πρὸς τὰ μπρός. Τὰ γρα-

νάξια της χρειάζονται ακριβὲς λιπαντικό, τὸ ἄλικο αἷμα.

Ήταν ἀνήμερος τώρα κι' ὁ Ἡσαίας νὰ κινηθῇ, γιατί κονταΰγωναν οἱ Τούρκοι· τὸν χιλιοπαρκαλεῖ ὁ ἔφορος τοῦ Στρατοῦ Μαρκόπης ν' ἀνηφορίσῃ κατὰ τὸ ριζοβούνι πρὶν φτάσουν οἱ μανιασμένοι Ὀρβανιτάδες, ἀλλὰ τοῦ κάκου. Ὁ Ἡσαΐας δὲν ἐνδίδει· ἔτσι ὁ καλὸς Μαρκόπης ἀναγκάζεται νὰ τὸν φορτωθῇ στοὺς ὤμους του· φιλότιμη προσπάθεια ἀλλ' ἀσκοπη· τὸ εἶλεπον κι' οἱ δύο τους· «ὄχι, παιδί μου καλὸ, τοῦ ἔλεγε μὲ ἔρθια ψυχὴ ὁ Δεσπότης, φύγε, σῶσον τὸν ἑαυτὸν σου ὡς χρησιμώτερον». Κι' ὁ Γούδας συμπληρώνει τὴν πληροφορία: «Ὁ Μαρκόπης ἀπέθεσε ὑποχρεωτικῶς τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων του πολύτιμον φορτίον» κι' ἀπομακρύνθηκε μὲ τίς εὐλογίες τοῦ εὐγνώμονα Ἱεράρχη. Κεῖνη τὴν ὥραν ἀκριβῶς φτάνει κοντὰ στὸν Ἡσαΐα ὁ μαχητὴς Κελεπούρης, ξεκαθαλίζει ἀπ' τὸ ἄλογό του καὶ τὸ προσφέρει στὸν Δεσπότη. Κι' ὁμοῦς ὁ Ἡσαΐας δὲν ἤθελε νὰ τὸ στερήσῃ ἀπ' τὸ εὐγενικὸ κλεφτόπουλο καὶ τοῦ εἶπε: φύγε, παιδί μου, ἐγὼ ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου πρὸς τὴν Πατρίδα». Κι' ὁ Κελεπούρης παράτησε συγκινημένος τὸ ἄλογο γιὰ νὰ χρησιμοποίησῃ ὑποχρεωτικὰ ὁ Ἡσαΐας. Κάτω ἀπ' τίς συνθήκες αὐτὲς ὁ Ἡσαΐας πῆρε ἀπ' τὸ χαλινάρι τ' ἄλογο καὶ τράβηξε σὲ μιὰ κοντινὴ πέτρα γιὰ νὰ διευκολυνθῇ στὸ ἀνέβασμά του· μὰ ἦταν ἀργὰ πιά· ἔφτασαν οἱ Τούρκοι πρὶν προλάβῃ ν' ἀνεβῇ στὸ ἄτι καὶ τοῦκοψαν τὸ κεφάλι. «Παναγία μου, σῶσον τουλάχιστον τὴν Πατρίδα μου» εἶπε ὁ Ἡσαΐας πρὶν κλείσῃ τὰ μάτια του. Περνώντας ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Μπράλου, τὴ λέμε δεσπότη ἐρύση, αὐτὰ ἦταν τὰ λόγια ποὺ ἄκουσε τὸ κλεφτόπουλο, κατὰ τὸ Γούδα, γέρνοντας στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ. Ἔτσι κράτησε τ' Ἀγιοκέρι της ἡ Ἐθνικὴ συνειδηση καὶ πῆρε τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ.

Οὕτω ὁ Ἡσαΐας —κατὰ Γ. Κρέμο— εὐδίκως τὰ πάντα διεπράξατο καὶ ἀνεδέιχθη σ κ ε ὕ ο ς ἐ κ λ ο γ ῆ ς Ἀ ρ ι σ τ ο ν τῷ Πατριάρχῃ, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει· ἔθυσεν ἑαυτὸν ὁ μεγαλοκίνδυνος ἀνὴρ ὑπὲρ τοῦ Ἑθνους μαχόμενος· οὕτω Μεγάλα διεπράξατο ὁ ἐκ τῆς Δεσφίνης Φωκίδος Ἡσαΐας. Κι' ὁ Περραιβὸς στὸ ἔργο του «Πολεμικὰ ἀπομνημονεύματα» συμπληρώνει τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια λέγοντας ἀνάμεσα σι' ἄλλα: «Ταῦτα εἰπὼν ὁ καλὸς Πατριώτης, ὁ Διάκος, ἔδραμεν ἀμέσως τὸν ὅποιον ἠκολούθησαν πολλοί, ἀλλὰ παρυσιασθέντος τοῦ κινδύνου ὀλιγώτατοι τὸν ἐμιμήθησαν, ἐξαιρέτως ὁ σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας, ὅστις καὶ ἔλαβε τὸν ἴδιον στέφανον τῆς Δόξης μὲ τὸν Διάκον φυλάξας τὴν θέσιν του».

Λιτὸ κι' ἀπλὸ τὸ ὕψος τοῦ Περραιβοῦ, ὁμοῦς φωτίζει πολὺ εὐγλωττα καὶ προβάλλει μὲ πολλὴ φυσικότητα τὴν Προσωπικότητα τῶν Προμάχων μας. Καὶ τώρα παίρνει τὸ λόγο ὁ λαϊκὸς συλλίστας Μακρυγιάννης μας, ποὺ μὲ λαγαρὸ καὶ κρουστὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα του, μὲ τὴν ἀνόθευτη καὶ Παρθενικὴ Ρουμελιώτικη διάλεκτό του, λέγει τοῦτα σι' ἀπομνημονεύματά του.

«Ἐαχόρασαν ὅλοι αὐτῆνοι οἱ Γενναῖοι ἄνδρες τὸ αἷμα τοῦ Διακού, ὅπου πρωτοκινήθη αὐτὸς κι' ὁ Ἀ γ ε ἰ μ ν η σ τ ο ς Δεσπότης Σαλῶνων Ἡσαΐας» αὐτῆνοι μὲ τοὺς ὀλίγους στρατιῶτες τους ἔ λ ι ω σ α ν ἅ πάνω στὸ γιοφύρι τῆς Ἀλαμάνας πολεμώντας μὲ τόσο πλῆθος Τούρκων».

Μὲ τὴ λέξιν «ἀγείμνηστος» δὲν θέλει φυσικὰ ὁ Μακρυγιάννης νὰ δείξῃ μονάχα τὴ θρησκευτικὴ του βιωματικότητα καὶ τὸ σεβασμὸ του στὸν ἀντιπρόσωπο τῆς Ὀρθοδόξιας, μὰ ὅποιος ξέρει κι' ἐρμηνεύει τὴ ρουμελιώτικη γλῶσσα θὰ καταλήξῃ ἀδιάστατο συμπέρασμα πὼς ὁ ἀπομνηματογράφος πασχίζει νὰ θρονιάσῃ σ' ἓνα ἀτράνταχτο ἔαθρο τὸν ἥρωα Ἡσαΐα γιὰ νὰ πάρῃ τίς

φυσιολογικές του διαστάσεις στη συνείδησή μας. Και βάζει βλητήν αγωνιστική του έντιμότητα για την αξιοποίηση του 'Ησαΐα απ' τους μεταγενέστερους. Κι' ο Λάμπρος Κουτσονίκας, Ταγματάρχης από Σουλιώτικη γενιά, που έγραψε Γενική 'Ιστορία της 'Ελληνικής 'Επαναστάσεως, ανάβει πληθωρικά το θυμιάμά του στὸν 'Ησαΐα για τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο.

Δυστυχῶς μερικοὶ μὲ ἀκουσμένο ὄνομα δὲν ἀναφέρουν πολὺ τὸν 'Ησαΐα. Δὲν ἀντιμαχόμεστε τοὺς πεθαμένους, τὴ νοστορία κρίνουμε, τὴ σκοπιμότητα ἀποστρεφόμεστε. Τὸ σφετερισμὸ τῆς Δόξας τῶν 'Αληθινὰ Μεγάλων στηλιτεύουμε, γιατί ἡ φωτοκτονία ἀνακόπτει τῆς ζωῆς τὴ συγκίνηση.

'Αναβαφτισμένοι στὴν κολυμβήθρα τῆς ἀλήθειας θὰ ἀνταποκρινόμαστε πρὸς ἀντρεωμένα ἔχι μονάχα στὸ χαράκιμα κι' θε 'Εθνικοῦ 'Αγῶνα, μὰ καὶ στὸ στίβο τῆς Εὐγενικῆς ἀμιλλας καὶ στὴ μάχη τῆς Εὐρήνης.

'Ο Διονύσιος Κόκκινος, ἄξιος ἐρευνητῆς, εὐσυνείδητος καὶ μεθοδικὸς 'Ιστοριοδίφης, πού τιμῶντας τὴν 'Ιστορικὴ παράδοση ἀνέδασε τὴν ὑπόληψή του, λέγει γιὰ τὸν 'Ησαΐα: «'Επιβάλλεται μικρὰ παρένθεση διὰ τὸν ἐπίσκοπον 'Ησαΐαν. 'Υπῆρξεν ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ καὶ ἡρωϊκὴ μορφή. 'Η ἀναγνωρίζομένη απ' ὅλους ἀξία του, τὸ πνεῦμα του, ἡ ἐμπιστοσύνη πού ἐφείλχυσεν ὁ σταθερὸς χαρακτήρ του καὶ ὁ πατριωτισμὸς του τοῦ ἔδωσαν τὸν θρόνον τῆς 'Επισκοπῆς Σαλῶνων. 'Ενωρίτα εἶχε μνηθῆ εἰς τὴν Φιλικὴν 'Εταιρίαν καὶ ἔκτοτε δὲν ἔζη παρὰ διὰ τὴν 'Ανάστασιν τοῦ Γένους».

Καὶ γιὰ τὸ δαφνοσπαρμένο δρόμο τοῦ 'Ησαΐα στὴ Χαλκωμάτα ἐπιλέγει «Νομίζει κανεῖς, ὅτι ὁ ρυθμὸς τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐφρόντισε ν' ἀνταποκριθῇ τὸ ἡρωϊκὸν γεγονός τῆς Χαλκωμάτας πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Λεωνίδα

δὲ ὧν τῶν ἀναλογιῶν τοῦ καὶ διὰ κοινῶν γνωρισμάτων».

Χαίρεσαι τὴν εὐθυκρισία, στήνει ὁ λόγος ὁ σοφὸς ἔναν 'Ησαΐα 'Ακέριον κι' ὄρθιον στὸ μετερίζι του νὰ μᾶς καθοδηγῇ μὲ τὸ λόγο του, τὴ σύνεσή του καὶ τὸ ζωοποιὸ παράδειγμά του. Ποῦ εἶναι οἱ πολλοὶ οἱ τέτοιοι; 'Αφοῦ καὶ τοὺς λίγους τοὺς παραμερίζουμε, τοὺς καταχωινιάζουμε στὸ ἱστορικὸ χρονοντούλαπο ἀνελέητα κι' ἀδιόρθωτα. Εἴρω πὼς εἶναι δύσκολο νὰ γκρεμίσῃς εἰδῶλα απ' τὰ θάθρα τους· εἶναι παρακινδυνευμένο νὰ πάψῃς νὰ λιθανίζῃς ἀνθρώπους πού ἀργοπορημένα μυήθηκαν στὸ Κίνημα, μεμψίμοιρα δέχτηκαν τὸ μήνυμα τοῦ Σηκωμοῦ κι' ἀνόρεχτα... Πρωτοστάτησαν.

Γιὰ μᾶς πάντως ὁ θάνατος τοῦ 'Ησαΐα εἶναι περηφάνειά μας. 'Η προσφορά του καύχημα τῆς 'Ελλάδας· ὁ τάφος του προσκύνημα 'Εθνικόν. Τὸ ματωμένο ράσο του, τὸ τίμημα τῆς λευτεριᾶς. Στὸ Πανελλήνιο κάλεσμα αἰώνιος στυλοβάτης· στὸ μυσταγωγικὸ λιτάνεμα τῶν θείων Μορφῶν ὁ Τροπαιοφόρος. 'Η φεγγαβολὴ του ἀπέραντη. 'Ο Νοῦς του Κυβερνήτης μας. 'Εκκλησία τῆς ψυχῆς μας ἡ θύμηση ὧν τους. 'Εμεῖς θὰ ἐγάλουμε τὸ νόημα τῆς θυσίας του. 'Εμεῖς οἱ νεώτεροι θὰ διατηρήσουμε τὸ νόημα αὐτό, τὸ ἡθικὸ μέσα σὲ ὅποιαδήποτε πλαίσια κι' ἂν μᾶς φέρῃ τὸ ρεῦμα τῆς 'Ιστορικῆς πορείας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. 'Ας γίνῃ ἐπιδίωξή μας ὅτι κι' ἂν ἔρθῃ στὴ ζωὴ νᾶναι κάτω καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ Νόημα τὸ ὑψηλὸ καὶ τὸ Μεγάλο.

Εἶναι τόσο 'Ελληνοχριστιανικὸ καὶ σὰν τέτοιο εἶναι τόσο πολιτισμένο. Νὰ ζηλέψουμε ν' ἀφομοιώσουμε δημιουργικὰ τὴν προσφορά του. Θὰ τιμᾶμε ἀληθινὰ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ τὴν ἱστορία μας.

'Οφείλει ἡ Πολιτεία χωρὶς προκαταλήψεις, δίχως ἀνεδαφικὲς σκοπιμότητες, ν' ἀποκαταστήσῃ τὴ φωτισμένη προσωπικὴ

ΤΟ ΦΩΤΑΝΑΜΑ

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΟΛΥΜΠΙΟΥ

Εἰς ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τοῦ γνωστοῦ ἀρχαίου πολιτειακοῦ τριπτύχου Σόλωνος (Ἀμφίσσης), Κρίσσης (Χριστοῦ) καὶ Δελφῶν (Καστρι) ἱσταται ὡς ἀνάθλημα τὸ ἐπὶ τῶν κλιτύων παρυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ κείμενον ἐρυμνότατον Μοναστήριον, τὸ εἰς μνήμην τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου τιμώμενον.

Ἡ ἀπόστασις τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῆς κώμης τῶν Δελφῶν εἶναι μικρά, ἀμαξιτὴ δὲ ὁδὸς μεταφέρει τὸν προσκυνητὴν ἐν ἀνέσει καὶ συντόμως ἕως τοῦ ἱεροῦ προσκυνήματος.

Μεταξὺ τοῦ συγκροτήματος τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ Παρνασσίδος ('), ἥτις φέρεται ἀνιδρυμένη ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, εἶναι ἐκτισμένον καὶ ἐν «φω-

τὰ ν α μ α», κτίσμα σπουδαιότατον καὶ ἀξιόλογον.

Κατ' ἀρχὰς δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ ἀναφέρω, ὅτι «φωτάναμα (²) ἢ φῶκος (³) ἢ φωτογώνι (⁴) καλεῖται κελλίον — αἶθουσα, διαμέρισμα — ἐντὸς τοῦ περιόλου τῆς Μονῆς, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς ψυχροὺς τοῦ χειμῶνος μῆνας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁλονυκτίας μετέβαινον ἐκ περιτροπῆς οἱ γέροντες μοναχοὶ διὰ νὰ θερμανθοῦν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα». Δι' αὐτὸν τὸν λόγον συνήθως τοιοῦτοι χώροι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς Μονὰς ἀνιδρυμένας ἐπὶ ὄρεινῶν περιοχῶν καὶ γενικώτερον εἰς κλίματα ψυχρά.

Ὅπως παραδόξως μέχρι τοῦδε εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν ἐπιτήμην μόνον ὁκτὼ φω-

τητα τοῦ Ἡσαΐα. Νὰ νοιαστῇ ἐπίμονα γιὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῆς Μνήμης του. Ὁ Σύλλογος Δεσφινιωτῶν κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ τὴν ἀποκατάστασίν του.

Ἐπὶ τέλους καὶ τὸ ἀργὰ εἶναι χρόνος. Τὸ Ποτέ μαρτυρεῖ πνευματικὴ μυωπία, ψυχικὴ καχεξία καὶ στρουθοκαμηλισμὸ ἀνεπίτρεπτο στὰ περασμένα καὶ στὴ ροὴ τῆς Ἱστορίας.

Θὰ πρέπει στὰ Σχολεῖά μας, νὰ γίνουν διαφωτιστικὲς ὁμιλίαι ἀπ' ἀνθρώπους μὲ ξάστερο κι' ἀμερόληπτο Νοῦ. Ὅποιος σωστά δὴ τὸ καυτὸ θέμα, θ' ἀνεβάσῃ τὴν ὑπόληψίν του θὰ φανῇ καίνας πὺν νοιώθει πῶς εἶναι κι' ὅπως θέλει νὰ τὸν λογαριάσουν κι' οἱ ἄλλοι μορφωμένοι συνάνθρωποι του. Θὰ δείξῃ πῶς τὸν ὠφέλησαν πρα-

γματικὰ οἱ μελέτες του.

Ζοῦμε σὲ μιὰν ἐποχὴ κοσμογονικῆ· θέλουμε τὰ παιδιὰ μας κι' ὅλες οἱ ἄλλες γενιὲς νὰ κρατᾶνε φῶς γιὰ νὰ φωτίζουν τὴ ζωὴ, νᾶναι Προμηθεῖς. Ἄν δὲν τοὺς δημιουργήσουμε τίς προϋποθέσεις πὺν χρειάζεται ἢ διαστημικὴ Ἐποχὴ, θὰ γίνουν Ἐπιμηθεῖς. Δίχως νὰ πνευματικοποιηθῇ ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἡθικοποιεῖται ἐνσυνείδητα. Θάναι ἐπιδερμικὴ καὶ ξώπετση ἢ ἡθικό-τητά του.

Κάτω ἀπ' τὸ φῶς αὐτῆς τῆς Ἀλήθειας θάναι τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα Ἐνιαῖο, Ἀδι-αίρετο, Γενναῖο, Φωτεινὸ καὶ Σεβαστό.

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράσις τοῦ Ἡσαΐα εἶναι ἓνα δυσκοπότηρο πὺν νοιώθεις τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἀποθέσῃς εὐλαβικὰ στὰ χέρια τοῦ Ἐθνους λέγοντας «Λάβετε, Φάγετε...».

τανάματα, γεγονός μαρτυρούν την σπάνιν του ειρηνμένου κτίσματος. Είναι δὲ τὰ κάτωθι:

1) Τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά Λεβαδείας (°).

2) Τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἱεροθέου Μεγάρων (°).

3) Τῆς Μονῆς Βαρσῶν Ἀρκαδίας (°).

4) Τῆς Μονῆς Γοργοπηκόου Ἀρχαδίας (°).

5) Τῆς Μονῆς Ἀγνοῦντος Ἀργολίδος (°).

6) Τῆς Μονῆς Δημιόβης Μεσσηνίας (°).

7/8) καὶ δύο τῆς Μονῆς Βουλκάνου Μεσσηνίας (°).

Εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Παρνασσίδος ἠυτύχησα νὰ ἀνεύρω ἐν εἰσέτι καὶ οὕτω ν' αὐξηθῇ ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τούτων ἀπὸ ὀκτὼ εἰς ἑννέα.

Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο κτίσμα εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν λοιπῶν κυρίων τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ συγκροτήματος τῆς ειρηνμένης Μονῆς, παραπλεύρως τοῦ Διαβατικοῦ τῆς παραπυλίδος. Διατηρεῖται εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν, παρουσιάζει μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ δεῖγμα ἄριστον τῆς μοναστηριακῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ 10ου καὶ 11ου αἰῶνος.

Τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν «φωτάναμα» εἶναι μήκους 5,50 μ., πλάτους 3,60 μ. καὶ ὕψους 4,93 μ. ἕως τῆς κορυφῆς τοῦ δημιουργομένου τόξου.

Ἡ ὁροφὴ τῆς αἰθούσης ὑφύεται ὑπὸ μορφὴν τρούλλου, στηριζομένη ἐπὶ τεσσάρων λοφίων, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων δημιουργεῖται «ὀπαῖον» — καπνοδόχος — πρὸς ἐξαγωγήν τῶν ἀτμῶν καὶ τῶν δηλητηριωδῶν ἀερίων ἐκ τῆς πυρᾶς.

Καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἐσωτερικῶν παρειῶν τῶν τοίχων, ὑπάρχουν ἀντιστοίχως τόξα τυφλά, ὕψους 4,93 μ. καὶ ἀκτίνος 3,50 μ.

Κάτωθεν ἀκριβῶς τῆς καπνοδόχου καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ διαπέδου σώζεται χαμηλὴ λιθίνη ἄρουρα, ἡ θάσις τῆς ὁποίας εἶναι ἐστρωμένη διὰ κεραμοπλάστων πλακῶν, ἐφ' ἧς «ἄρουλας» ἠνάπτετο ἡ πυρά. Ἡ ἄρουρα δὲ αὕτη εἶναι τετραγώνος διαστάσεων: 1,20 X 1,20 μ.

Ὑπεράνω αὐτῆς ἐτέθη ξύλινος «ἐλκυστήρ», θαίνων ἀπὸ Β. μέχρι καὶ τῆς Ν. πλευρᾶς, ὅστις ἐχρησίμευεν πρὸς ἀνάρτησιν δι' ἀλύσειος σιδηρᾶς χύτρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐθερμαίνετο ὕδωρ. Πέριξ δὲ καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν τοῦ ἀξιοσπουδαίου τούτου κτίσματος ἐσωτερικῶς σώζονται ἐλάχιστα κτίσματα «πεζουλίου» (ἀναλήμματος), τὰ ὁποία ἐχρησίμευον ὡς καθίσματα τῶν μοναχῶν.

Τὸ ἐν λόγῳ κτίσμα εὐκόλως δύναται τις νὰ τὸ ἐκλάβῃ ὡς «Ἑστία». Αἱ διαστάσεις ὅμως τῆς προαναφερθείσης ἄρουρας καὶ ἡ διαμόρφωσίς τῆς, εὐγλώττως μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐντὺς πρόκειται περὶ φωτανάματος.

Τονίζεται δὲ ἰδιαίτερως, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κτίσμα εἶναι ἐν τῶν παλαιότερων διασωθέντων ἐκ τοῦ ἔλου μοναστηριακοῦ συγκροτήματος καὶ τὸ πλεόν ἀρτίως διατηρούμενον τῶν λοιπῶν παρομοίων κτισμάτων. Ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν μοναχῶν ἀναφέρεται μὲ τὴν παλαιὰν αὐτοῦ ὀνομασίαν «φωτάναμα». Ἐκ παραλλήλου ὅμως ἀναφέρεται καὶ διὰ μεταγενεστέρως τουρκικῆς ὀνομασίας «Μουσαφίρ - Ὀντά», διότι προφανῶς ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς «ξενών».

Περὶ τοῦ ἀξιολόγου ὅμως τούτου κτί-

σματος θα ἀσχοληθῶμεν εὐρύτερον καὶ θα ἀναφερθῶμεν λεπτομερέστερον εἰς τὴν ὑπὸ ἐκδόσιν μελέτην μας περὶ τῆς ἱστορικῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ Παρνασσίδος.

1) Περὶ τῆς περισπουδάζουσα ταύτης Μονῆς ὄρα: Σ π. Τ ρ ι κ ο ὕ π η, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Τόμ. 1 (1860), σελ. 170 κ.έ., Τόμ. 3 (1860), σελ. 234—Ε. Κ ο φ ι ν ι ῳ τ ο υ, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι, Ἐν Ἀθήναις 1897, σελ. 9.— Ἀ ν α ν ῖ α Μ ά ν ο υ, Ὁ Ἐθνομάρτυς Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας, Ἀθήναι 1930—Γ. Κ ό λ ι α, Ἡ Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ Παρνασσίδος, ΑΘΗΝΑ ΜΓ' (1931), σ. 206—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ καὶ τὸ ἀρχεῖον τῆς, ΕΛΛΗΝΙΚΑ Ε' (1932), σ. 277—Δ η μ. Ι. Π α π α κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ, Ὁ παραμερισμένος Ἐθνεγέρτης Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας, Ἀθήναι 1966—Θ. Δ ι α κ ο μ α ν ῳ λ η—Δ. Κ ρ α θ α ρ τ ο γ ι ά ν ν η, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Νομοῦ Φωκίδος, Ἀμφισσα 1968, σ. 56—Δ ρ ό σ ο υ Κ ρ α θ α ρ τ ο γ ι ά ν ν η, Ἡ ἄλωση τοῦ Κάστρου τῶν Σαλῶνων, Ἀμφισσα 1971—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ὁ ἥρωας Δεσπότης τῶν Σαλῶνων Ἡσαΐας, Ἀμφισσα 1971—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Πολιορκία καὶ Πτώση τοῦ Κάστρου τῶν Σαλῶνων, Ἀμφισσα 1974—Θ. Σ ι μ ο π ο ὗ λ ο υ, Μάρτυρες καὶ ἀγωνισταὶ Ἱεράρχαι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας 1821—1829, Ἀθήναι 1971, Τόμ. 1, σ. 409 καὶ ἀλλαχοῦ.

2) Πλείονα περὶ Φωτανάματων ὄρα Ἀ ν ά σ τ α σ ῖ ο υ Κ. Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, εἰς τὸ μνημειῶδες ἔργον του Μοναστηριακὴ Ἀρχιτεκτονική, Ἐκδοσις Β' ἡυξημένη, Ἀθή-

ναι 1958, σ. 68—Μ. Γ κ η τ ά κ ο υ, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 582—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Μονὴ Ἀγνούτος, Ἐκδοσις Δευτέρα μετὰ προσθηκῶν, Ἐν Ἀθήναις 1974, σ. 59 κ.έ.—Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Ν. Ξ ε ν ο γ ι ά ν ν η, Δύο φωτανάματα εἰς ἱστορικὴν Μονὴν τῆς Μεσσηνίας, ἀνάτυπον ἐκ τῶν πεπραγμένων τοῦ Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου τῆς Ε.Ε. «Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς», Ἀθήναι 1976.

3) Ἀ ν α σ τ α σ ῖ ο υ Κ. Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 70—Μ ι χ α ή λ Γ κ η τ ά κ ο υ, Μονὴ Ἀγνούτος, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 60—Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Ν. Ξ ε ν ο γ ι ά ν ν η, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 7.

4) Μ ι χ α ή λ Γ κ η τ ά κ ο υ, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 583.

5) Ἀ ν α σ τ α σ ῖ ο υ Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 68—69—Μ ι χ α ή λ Γ κ η τ ά κ ο υ, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 582—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Μονὴ Ἀγνούτος, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 60—Κ ω ν. Ξ ε ν ο γ ι ά ν ν η, σ. 7—Ε ὑ σ τ. Σ τ ῖ κ α, τὸ Οἰκοδομικὸν Χρονικὸν τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκά Φωκίδος, Ἐν Ἀθήναις 1970.

6) Ὁρα 5ην παραπομπήν.

7) Ἀ ν α σ τ α σ ῖ ο υ Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 69—Μ ι χ α ή λ Γ κ η τ ά κ ο υ, Μονὴ Ἀγνούτος, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 60—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Μαθήματα Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 582.

8) Ὁρα 7ην παραπομπήν.

9) Ἐνθ. ἀνωτ.

10) Ἐνθ. ἀνωτ.

11) Ἐνθ. ἀνωτ.

Μᾶς εἶναι εὐπρόσδεκτες τόσο οἱ συνεργασίες σὲ θέματα ποὺ ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας, ὅσο καὶ ἡ διατύπωση ὁποιασδήποτε κριτικῆς, οἱ ὑποδείξεις σας γιὰ τὶς ἐλλείψεις μας καὶ γενικὰ ὅ,τι μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴν καλλιτέρευση τοῦ περιοδικοῦ μας.

Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τοῦ ΣΠΑΡΤΑΚΟΥ

Μὲ τὴν ἑναρξὴ τοῦ Ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ (21.3.1821) καὶ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πρώτων περιοχῶν οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν μπροστὰ σὲ πολλὰ, καὶ ἐπείγουσας φύσης, προβλήματα. Ἀμεση ἦταν ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ δημιουργία κοινῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως τῶρα ποὺ οἱ ἐπιχειρήσεις, μετὰ τὶς πρῶτες τοπικὲς συγκρούσεις, ἐπεκτείνονταν κι' ἐπερναν πανελλήνια γενίκευσιν, ~~ὅτι~~ ^{αὐτὰ} ἔπρεπε, ταχύτατα, νὰ καλυφθεῖ τὸ χάος ποὺ ἄφηνε πίσω τῆς ἡ κατάργησιν τοῦ πολιτικοῦ καὶ διοικητικοῦ συστήματος τῶν τούρκων. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ θέσπισιν ἑνὸς νέου Δικαίου, γιὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἑνωμένης τάξεως καί, γενικά, γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς κεντρικῆς διοικήσεως ἦταν ἐπιταχτική. Ἐπρεπε ν' ἀντιμετωπιστεῖ ἀμέσως, καὶ μὲ μακρόχρονη πρόβλεψη, ἡ στρατολογία καὶ ἡ δημιουργία πειθαρχημένων στρατιωτικῶν τμημάτων, νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ μισθοδοσία τούτων καὶ νὰ μποῦν οἱ θάσεις γιὰ μιὰ ἀρμονικὴ συνεργασία τῆς πολιτικῆς μὲ τὴ στρατιωτικὴ διοίκησιν. Ἀκόμα, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθοῦν τρόποι γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσιν τοῦ νέου κράτους καὶ τοῦ διεξαγόμενου ἀγῶνα, τόσο ἀπὸ εἰσφορὰς στὸ ἐσωτερικὸ — ἐθελούσιες καὶ «δοσίματα» — ὅσο καὶ μὲ δάνεια ἀπ' τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλὰ καὶ χίλια δυὸ παραπέρα ζητήματα ἀπαιτοῦσαν σύντομες λύσεις.

Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαίᾳ ἡ ἀμεση συγκρότησιν ἑνὸς εἵδους Πολιτείας, νομοθετικῆς καὶ συνταγματικῆς

κατοχυρωμένης. Μιᾶς πολιτείας ποὺ νὰ εἶναι σὲ θέσιν, μὲ κοινὴ ἀποδοχή, νὰ ἐπιλύει τὰ προβλήματα στὸ ἐσωτερικόν καὶ νὰ προβάλλει τὶς θέσεις τῆς χώρας καὶ τὸν ἀπελευθερωτικόν τοῦ ἀγῶνα, στὸ ἐξωτερικόν. Ἐκεῖ τὸ κλίμα ἦταν δυσμενὲς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεσιν καὶ ἔπρεπε νὰ πείσει καὶ νὰ προσεταιριστεῖ, κυβερνήσεις καὶ λαοὺς. Ἦταν ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ μάθουν οἱ ξένοι, ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ ὀργανωμένη χώρα ποὺ ἐξεγέρθηκε γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς καὶ ὄχι γιὰ ἑνοπλὴ διαμαρτυρία μερικῶν, δυσαρεστημένων μὲ τὴν τοπικὴ τουρκικὴ διοίκησιν, ὀπλαρχηγῶν, ὅπως οἱ ἐχτροὶ τῆς Ἑλλάδος διακήρυτταν.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, καὶ πολὺ πρὶν ψηφιστεῖ ἀπ' τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου (20.12.1821) ὁ «Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἑλλάδος», ἔγιναν μερικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ὀργάνωσιν τοπικῶν διοικήσεων. Στὸ Μωρητὰ συστήθηκε ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἀπ' τὴ Συνέλευσιν τῶν Κατεζῶν (26.5.1822) καὶ στὴ Ρούμελη ψηφίστηκαν ὁ «Ὄργανισμός τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος» στὸ Μεσολόγγι (9.11.1821) καὶ ἡ «Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος» στὰ Σάλωνα (15.11.1821).

Γιὰ τὴ σπουδαιότητα τῆς τελευταίας, ποὺ ἦταν, ὅπως ἀποδείχτηκε, τὸ πληρέστερον συνταγματικὸ κείμενον τῆς ἐποχῆς — θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς σὰν ὁ πρῶτος πολιτι-

κός οργανισμός της Νεώτερης Ἑλλάδας — πολλά γράφτηκαν, καλὰ καὶ κακὰ καὶ πολλές ἀπόψεις υποστηρίχτηκαν. Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι πολλὰ εἶναι τὰ θετικά σημεία της καὶ ὅτι περιέχει ἄρθρα πού τὸ περιεχόμενό τους, ἀρκετὰ προοδευτικό, προηγήθηκε κατὰ πολλές δεκαετίες τῆς ἐποχῆς τους.

Ἔχει ὅμως καὶ ἀρνητικά σημεία, καὶ μερικά εἶναι ὑποβολιμαῖα. Σημασία, θέβαια, ἔχει ποιά τελικὰ βάρυναν περισσότερο καὶ ποιά ἀποτελέσματα ἔδωσε ἡ ἐφαρμογὴ της.

Ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸν τρόπο πού ψηφίστηκε, ἡ ἐφαρμογὴ της, ἔστω ἀτελὴς καὶ γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, πρόσφερε κάμποσες καλὲς ὑπηρεσίες στὴν ὀργάνωση τῆς Διοίκησης καὶ βοήθησε στὴν ἀπόδοση ἔργου ἀπ' τὰ διάφορα ὅργανα αὐτῆς. Πρόβλεπε καὶ καθιέρωνε τὴ δημιουργία ἀστυνομικῶν ἀρχῶν καὶ δικαστηρίων, τὴν κατάρτιση μητρώων πληθυσμοῦ, πού βοηθοῦσαν τὴν ἐπιστράτευση, τὴν ὀργάνωση ὑπηρεσίας ἀνεφοδιασμοῦ τῶν στρατιωτικῶν τμημάτων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν ὑγειονομικὴ περίθαλψη τούτων, τὴν ἐφαρμογὴ φορολογικοῦ συστήματος, μὲ ἰσότητά καὶ καθολικότητα στὶς εἰσφορές. Διακήρυξε τὴν ἀρχὴ τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν καὶ καθόρισε τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τούτων, πράγμα ἀδιανόητο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὴν ἐποχὴ τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας. Καθιέρωνε σὰν ἐπίσημη θρησκεία τὴν ἀνατολική, ὀρθόδοξη, τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἀναγνώριζε σὰν γλῶσσα τὴν καθομιλούμενη καὶ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν παιδεία. Καθόριζε, ἀκόμα, τὸν πολιτικὸ ὀργανι-

σμὸ καὶ τὰ κεντρικὰ καὶ περιφερειακὰ ὅργανα Διοίκησης.

Τὰ τμήματα τῆς Νομικῆς Διάταξης, πού θέσπιζαν τούτα ἦταν ὀρθὰ — μερικά μάλιστα, ὅπως εἶπαμε, θεωρήθηκαν πρωτοποριακὰ—, ἐπέζησαν μέχρι σήμερα καὶ ἐπέδρασαν, ποικιλότροπα, στὴ διατύπωση τῶν νεότερων ἐλληνικῶν συνταγμάτων.

Ἀπ' τὶς πρῶτες καὶ θετικὲς πρωτοβουλίες τοῦ Ἀρείου Πάγου ἦταν ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ σύναψη δανείου ἀπ' τὸ ἐξωτερικόν, πού, ἔστω καὶ ἂν ἀπότυχε, ἀποτελέσει ἀξιόλογη ἐνέργεια γιὰτὶ παρουσίαζε, γιὰ πρώτη φορά, τὴν Ἑλλάδα σὰν ἴδια νομικὴ προσωπικότητα. Ἐπέδωξε, ἀκόμα, τὴν κάθοδο στὴν Ἑλλάδα τῶν ξενιτεμένων παιδιῶν της καὶ συνέβαλε κατὰ πολὺ στὴ δημιουργία φιλελληνικοῦ ρεύματος στὴ Γερμανία. Τούτα εἶναι, πράγματι, ἀξιομνημόνευτα ἐπιτεύγματα.

Παρὰ ταῦτα, ὅμως, ὁ τελικὸς ἀπολογισμὸς της δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, γενικά, σὰν ἐπιτυχημένος. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τῆς διατύπωσής της ἔκρυβε μέσα της τὸ σπόρο τῆς διχόνοιας, τὴν ἐμπάθεια καὶ τὴ μέριμνα γιὰ τὰ ἀπώτερα καὶ κρύφια συμφέροντα τοῦ συντάκτη της Θεόδ. Νέγρη. Δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τυχαία ἡ διαπίστωση τοῦ Ὀδυσσέα Ἀντροῦτσου: «ἐσὺ (ὁ Νέγρης) εἶσαι ἐκεῖνος πού ἀφάνισες τὸ γένος ὅσον ἠδυνήθης, ἐσὺ μ' ὅλας σου τὰς τεχνολογίας ἔκαμες νὰ κατατρέξη ὁ εἰς τὸν ἄλλον». Ἡ ἐμπάθεια τοῦ Νέγρη κατὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη καὶ ἡ προσπάθειά του γιὰ τὴ μείωση

καί τὴν ἐκμηδένισή του εἶναι καταφανής. Ἀκόμα, καταφανής εἶναι ἡ προσπάθειά του γιὰ τὸν προσεταιρισμὸ τῶν προκρίτων καὶ γιὰ τὴ μείωση τοῦ κύρους καὶ τῆς ἰσχύος τῶν καπετανέων, ποὺ ὅμως ἦταν οἱ δημιουργοί, ἀλλὰ καὶ οἱ πρόμαχοι τῆς χώρας. Στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν προσωπική του ἐπιβολὴ παράθλεπε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους καὶ καταργοῦσε τὴν κοινὴ διοίκηση τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τὸ συντονισμὸ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀδιαφορώντας ἢ τουλάχιστο, ἀγνοώντας, ἂν τοῦτα ἦταν τὰ ἰσχυρότερα ὅπλα στὸ διεξαγόμενο ἀγώνα. Μιὰ περίεργη διάταξη ἀπαγόρευε στὴν Ἐθνικὴ Βουλὴ τὴν ἀποστολὴ στρατευμάτων στὴν Ἀνατολικὴ Χέρσο Ἑλλάδα, γιὰ ὁποιαδήποτε ἐπιχείρηση, χωρὶς προηγούμενη ἔγκριση τοῦ Ἄρειου Πάγου, λὲς καὶ ὁ πόλεμος ἐπιτρέπει τέτοιες... πολυτέλειες. Ἀπ' τὴν ἄλλῃ πλευρὰ παρεῖχε στὸν Ἄρειο Πάγο τὴ δυνατότητα νὰ καλεῖ σὲ βοήθεια ξένα στρατεύματα ἢ νὰ συνάπτει συμμαχίες μ' ὁποιοδήποτε ξένο χωρὶς νὰ μπορεῖ ἡ κεντρικὴ Διοίκηση νὰ τὸ ἀπαγορεύσει, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο ἦταν ἀσυμβίβαστο ἢ βλαπτικὸ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ τῆς πολιτικῆς. Δημιουργοῦσε δηλαδὴ ὁμοσπονδία μὲ ἀσθενῆ κεντρικὴ κυβέρνηση, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἡ ἰσχυρὴ κυβέρνησις καὶ ἡ συσπείρωση τοῦ ἔθνους γύρω ἀπ' αὐτὴ ἦταν ἀπαραίτητος παράγοντας γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγώνα.

Τέλος, ὁ Ἄρειος Πάγος, καὶ τὰ ἐπακόλουθά του, θαρύνονται γιὰ τὴ συστηματικὴ ἀντίδρασή τους σὲ κά-

θε προσπάθεια τῶν στρατιωτικῶν ἡγητόρων τῆς Ρούμελης, φοβούμενος, ἴσως, τὴν προβολὴ τους, καί, ἰδιαίτερα, γιὰ τὸ κατατρεγμὸ τῆς μεγαλύτερης στρατιωτικῆς (καὶ πολιτικῆς;) φυσιογνωμίας τῆς Ρούμελης τοῦ Ὀδυσσέα Ἀντρούτσου, ποὺ τελικὰ τὸν ἐξόντωσαν. Οἱ ὀλέθριες ἐπιπτώσεις στὸν ἀγώνα ἀπ' τὸ μακροχρόνιο κατατρεγμὸ του φάνηκαν ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ, καὶ τὸ κενὸ ποὺ δημιούργησε ἡ θανάτωσή του ἀποδείχτηκε περίτρανα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη. Ὅλα τοῦτα, καὶ ἰδιαίτερα τὸ τελευταῖο, θαραίνουν, ἀναντίρρητα, τὸν Ἄρειο Πάγο καὶ τὸ συντάκτη τῆς Νομικῆς Διάταξης καὶ τοὺς καταδικάζει, στὸ ποσοστὸ συμμετοχῆς του βέβαια τὸν καθένα.

Συμπερασματικά, μπορεῖ κανένας νὰ πεῖ ὅτι ἡ Νομικὴ Διάταξη ὑπῆρξε ἓνα μᾶλλον καλὸ, ἄρκετὰ προοδευτικὸ, ἂν καὶ «πονηρὸ» σχέδιο γιὰ τὴ δημιουργία Πολιτείας. Ἐὰν στὴν ἐφαρμογὴ του ὑπερίσχυαν τὰ θετικὰ του σημεῖα μποροῦσε νὰ προσφέρει σημαντικὲς ὑπηρεσίες καὶ ἔργο στὴ χώρα, καὶ πάντως, πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσα πρόσφερε. Δυστυχῶς ὅμως ἐκμεταλλεύθηκαν τὰ ὑποβολιμαῖα σημεῖα τῆς καὶ ἔτσι οἱ ὀλέθριες ἐπιπτώσεις τούτων ἐκμηδένισαν τὴν ἀξία τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς καὶ ἐπεσκίασαν κάθε προσφορά τῆς.

Παρέμεινε ἔτσι ἓνα νομικὸ καὶ συνταγματικὸ κείμενο ἀξιοπρόσεκτο μὲν, γιὰ τὶς κατοπινὲς ἐποχές, ποὺ ἡ ἐφαρμογὴ του ὅμως, στὴ δικὴ τῆς ἐποχὴ, ἔδωσε ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας

Ὁ διαγωνισμὸς φωτογραφίας τῆς Ἑταιρείας ἀναβάλλεται γιατί οἱ ἐκλογές, ποὺ προκηρύχθηκαν καὶ διεξήχθησαν στὸ μεταξύ, δὲν ἐπέτρεψαν τὴ δημοσίευση στὸν τοπικὸ τύπο τῆς σχετικῆς ἀνακοινώσεως καὶ ἔτσι ὅλοι σχεδὸν οἱ Φωκεῖς, ὅπως μᾶς παραπονέθηκαν, δὲν πληροφορήθηκαν τίποτα σχετικὸ.

Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ἡ προθεσμία γιὰ τὴν ὑποβολὴ τῶν φωτογραφιῶν παρατείνεται μέχρι τὶς 25 Φεβρουαρίου 1978, ὅποτε καὶ ὀριστικὰ λήγει.

Μὲ τὴ λήξη τοῦ 1977 τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας συμπληρώνει ἑνὸς χρόνου θητεία.

Στὶς προσπάθειές του, τὸ χρόνο αὐτό, γιὰ τὴν προαγωγὴ τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας βρῆκε, πρὸς μεγάλη του ἱκανοποίηση, πολλοὺς φίλους καὶ συμπαραστάτες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, σὰν ἐτήσιο ἀπολογισμὸ, αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωση νὰ εὐχαριστήσῃ:

1) Ὅλους ἐκείνους ποὺ πρόσφεραν τὶς πνευματικὲς τοὺς ἐργασίες καὶ συνεργάστηκαν μὲ τὸ περιοδικὸ τῆς Ἑταιρείας «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα».

2) Ὅλους ὅσους πρόσφεραν διάφορα ἀντικείμενα γιὰ τὶς συλλογές τοῦ «Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας» ποὺ ἱδρύσῃ ἡ Ἑταιρεία.

3) Τοὺς κ.κ. Ἀθανάσιο Γκελεστάθη, τ. ὑφυπουργὸ Ἑσωτερικῶν καὶ Δημήτριο Χλωρό, βουλευτὴ Φωκίδας ποὺ μὲ τὶς ἐνέργειές τοὺς συμβάλανε, πάρα πολύ, στὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ διάφορες πηγές.

4) Τὸ Ἑθνικὸ Ἰδρυμα «Βασιλεὺς Παῦλος» γιὰ τὴ συνεργασία του καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, ποὺ πρόσφερε στὴν Ἑταιρεία.

5) Τὸ Δῆμο Δελφῶν γιὰ τὴ συμπαράστασή του γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση ποὺ πρόσφερε στὴν Ἑταιρεία.

6) Ὅλους τοὺς φίλους τῆς Ἑταιρείας ποὺ, πρόθυμα, πρόσφεραν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση σ' αὐτή.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΥ.

Στὸ κείμενο τοῦ Δημ. Ι. Κολοβοῦ, «Η 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940», τεῦχος 3ον, σελίδα 5)41, στήλη 2η, σειρὰ 24, νὰ διορθωθεῖ τὸ ἐσφαλμένο «Μεγάλῃ Ἰδέα» μὲ τὸ ὀρθὸ «μεγάλῃ ἰδανικά».

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ